

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave (Regnskap)

ØKB3111

Predefinert informasjon

Startdato:	03-05-2019 15:30	Termin:	2019 VÅR
Slutt dato:	10-05-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave - med muntlig presentasjon		
SIS-kode:	203 ØKB3111 1 PRO-1 2019 VÅR Haugesund		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 116

Informasjon fra deltaker

Tittel *: Økonomisk kompetanse i et styrekollegium

Engelsk tittel *: Financial expertise of the board

Egenerklæring *: Ja **Inneholder besvarelsen Nei**
konfidensiell materiale?:

Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert oppgavetittelen
på norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)

Gruppenummer: 9

Andre medlemmer i gruppen: 100, 119

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Økonomisk kompetanse i et styrekollegium Financial expertise of the board

Espen Håkon Lunde, Gunhild Moss og Hanne Hjorteseth Arnesen

Økonomi og administrasjon, ØKB3111

Høgskulen på Vestlandet, avdeling Haugesund

Veileder: Svein Abrahamsen

10.05.2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Forord

Denne bacheloroppgaven er den avsluttende oppgaven i vår utdanning innen økonomi og administrasjon ved Høgskolen på Vestlandet, avdeling Haugesund. I løpet av bacheloren har vi valgt å fordype oss i profilen regnskap og det faller derfor naturlig å fordype seg i et tema som passer inn under denne profilen.

Høsten 2018 jobbet vi mye sammen for å finne en problemstilling som vi i fellesskap synes var interessant og motiverende. Aksjeloven var tidlig oppe som forslag, og selv om loven er i stadig utvikling, har det vært få store endringer i aksjeloven de siste årene. Det var derfor ikke like enkelt å finne et tema som kunne være spennende å forske på. Etter et møte med en av høgskolelektorene ved HVL, ble vi tipset om å skrive om Reservoir Exploration Technology ASA, der flere av styremedlemmene ble dømt personlig erstatningsansvarlige. Viktigheten av økonomisk kompetanse innad i styret kom tydelig fram i kjølvannet etter RXT-saken og andre lignende saker. Etter å ha gjort en del research ble vi oppmerksomme på at erstatningsansvaret som styremedlemmer i næringsvirksomheter kan risikere å bli dømt for er personlig, og det virker ikke å være kjent for alle som påtar seg styreverv. Vi ble da nysgjerrige på om styremedlemmer ikke ser alvoret i det vervet det tar på seg. Det finnes mye litteratur om styrearbeid, i tillegg til at lovverket håndterer dette temaet blant annet via aksjeloven. Vi synes likevel at det som dreier seg om kompetanse innen økonomi ikke er fokusert nok på, og vi ble interesserte i å finne ut hvor viktig dette er i styrearbeid.

Vi vil rette en takk til vår veileder Svein Abrahamsen som har vært til god hjelp, vært tilgjengelig i skriveprosessen og gitt oss konstruktive tilbakemeldinger. Advokatene fra Eurojuris er blant de som har bidratt med informasjon til vår forskning, og vi vil takke de for godt samarbeid. Videre vil vi gi en takk til styremedlemmene som deltok i pretest og i selve spørreundersøkelsen vår på Haugalandskonferansen, samt alle andre informanter som har bidratt i vår forskning.

Abstract

There is currently a steady increase in lawsuits that is directed against board members in business activities in Norway. There is also an increase in compensation cases concerning Aksjeloven and Allmennaksjeloven §§ 3-4 and 3-5. The law says that the company's equity and liquidity at all times must be satisfying and implement measures if the obligation to act (handleplikten) occurs. Since this is a current topic today, we will use this paper to find the importance of financial competence in a board, when one is to implement the necessary assessments as a result of the law.

Methodically, we have chosen to use both quantitative and qualitative approaches to get different views, and in the best possible way answer our main question. We have done this by connecting current theory to our findings. We conducted a survey of 50 board members, conducted interviews with lawyers and various insurance companies, and looked at verdicts from law data relating to the topic.

Our findings point to the fact that financial expertise is essential in board work and that stricter requirements for the Board's overall financial expertise can lead to better assessments of equity and liquidity. We have also found that a lack of financial competence, can lead to an increased risk of become liable for lawsuits. However, there are some different aspects, such as the size and nature of the company, the degree of risk and the phase in which the company is in, which have an impact on how important the financial competence is. It is also relevant which competence the board has access to in the form of, for example, the auditor or accountant.

We have also been curious about whether the legislation and other regulations are sufficient for boards in this context. In the verdicts that we have looked at, many of the boards are not aware of when equity and liquidity no longer are justifiable, and the obligation to act (handleplikten) occurs. Since the law is principle-based, the interpretation of sound equity and liquidity is discretionary. That means that it is complicated and different for different types of companies. We also see that lack of assessments or misjudgements gives grounds for conviction in several of the verdicts we have looked at. We find that a clearer regulation would be appropriate for many boards. We have also examined the significance of the accounts as a tool for boards that are to ensure that they have proper equity and liquidity. Here we find that this can be a good aid, but that it requires some of expertise to use this appropriately.

Sammendrag

Det er i dag en stadig økning i antall søksmål som retter seg mot styremedlemmer i næringsvirksomheter i Norge. Det er også en økning i antall erstatningssaker som omhandler aksjeloven og allmennaksjeloven §§ 3-4 og 3-5. Der fremgår det at selskapene til enhver tid skal ha forsvarlig egenkapital og likviditet, samt iverksette tiltak dersom handleplikten inntreffer. Siden dette er et aktuelt tema i dag, ville vi i denne oppgaven ta for oss viktigheten med økonomisk kompetanse i et styre som kollegium når en skal gjennomføre de nødvendige vurderingene som følger av loven.

Metodisk har vi valgt å benytte både kvantitativ og kvalitativ tilnærming for å få et datamateriale som er egnet til å besvare problemstillingen på best mulig måte. Dette har vi gjort ved å koble aktuell teori opp mot våre funn. Vi har gjennomført en spørreundersøkelse med 50 styremedlemmer, utført intervjuer av advokater og ulike forsikringsselskap, samt sett på dommer fra Lovdata Pro som angår temaet.

Våre funn peker i retning av at økonomisk kompetanse er vesentlig i styrearbeid og at strengere krav til styrets samlede økonomiske kompetanse kan føre til bedre vurderinger av egenkapital og likviditet. Vi har også sett at mangel på økonomisk kompetanse kan føre til økt risiko for å bli erstatningsansvarlig. Det er imidlertid noen ulike aspekter som selskapets størrelse og art, grad av risiko og hvilken fase bedriften er i, som har betydning for hvor viktig den økonomiske kompetansen er. Det er også relevant hvilken kompetanse styret har tilgang til, i form av for eksempel revisor eller regnskapsfører.

Samtidig har vi vært nysgjerrige på om lovverket og øvrige regelverk er tilstrekkelige for styrer i denne sammenheng. I dommene som vi har sett på kommer det frem at mange av selskapene ikke er klar over når egenkapital og likviditet ikke lenger er forsvarlig, og handleplikten inntreffer. Siden loven er prinsippbasert er tolkningen av forsvarlig egenkapital og likviditet er skjønnsmessig, gjør det at den er komplisert og ulik for ulike typer selskaper. Vi ser også at mangel på vurderinger eller feilvurderinger gir grunnlag for domfellelse i flere av dommene vi har sett på. Vi finner at ett tydeligere regelverk ville vært hensiktsmessig for mange styrer. Vi har også undersøkt betydningen av regnskapet som hjelpemiddel for styrer som skal forsikre seg om å ha forsvarlig egenkapital og likviditet. Her finner vi at dette kan være et godt hjelpemiddel, men at det krever en del kompetanse for å bruke dette hensiktsmessig.

Forkortelser

Asl. - Aksjeloven

Asal. - Allmennaksjeloven

AS - Aksjeselskap

ASA - Allmennaksjeselskap

FASB - Financial Accounting Standards Board

GRS - God regnskapsskikk

IASB - International Accounting Standard Board

IFRS - International Financial Reporting Standards

NUES - Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse

RXT - Reservoir Exploration Technology ASA

NRS - Norsk Regnskapsstiftelse

IAS - International Accounting Standards

SSB - Statistisk sentralbyrå

Innhold

Forord.....	i
Abstract.....	ii
Sammendrag.....	iii
Forkortelser.....	iv
Figurliste.....	vii
1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for oppgaven.....	1
1.2 Rettsgrunnlag.....	1
1.3 Problemstilling og formål.....	2
1.4 Avgrensning og disposisjon.....	2
2 Teori.....	4
2.1 Eierstyring og selskapsledelse.....	4
2.1.1 Rolle- og ansvarsfordeling.....	5
2.1.2 Styret.....	6
2.1.4 Styrets tilsynsplikt.....	7
2.1.5 Styrets forvaltningsplikt.....	8
2.1.6 Styrets oppgaver og ansvar etter NUES.....	9
2.1.7 Daglig leder.....	10
2.1.8 Revisor.....	11
2.1.9 Prinsipal-agent-teorien.....	12
2.2 Regnskapsteori.....	13
2.2.1 Regnskapsmessig støy.....	13
2.2.2 Ubevisste feil.....	14
2.2.3 Bevisste feil (regnskapsmanipulering).....	14
2.3 Aksjeloven og allmennaksjeloven.....	15
2.3.1 Krav om forsvarlig egenkapital og likviditet.....	16
2.3.2 Forsvarlig egenkapital.....	16
2.3.3 Krav om forsvarlig likviditet.....	17
2.3.4 Handleplikt.....	18
2.3.5 Opplysningsplikt.....	19
2.3.6 Erstatningsansvar.....	20
2.4 Norfield shipping AS saksøker Reservoir Exploration Technology ASA.....	21
2.4.1 Rettens vurdering av kravene til forsvarlig egenkapital og likviditet.....	21
2.4.2 Ulike tiltak styret vurderte eller gjennomførte.....	23
3 Metode.....	25
3.1 Kvantitativ metode.....	25
3.1.1 Spørreundersøkelse.....	25
3.1.2 Sekundærdata fra Statistisk sentralbyrå.....	27
3.2 Kvalitativ metode.....	27
3.2.1 Intervju.....	27
3.2.2 Dokumentanalyse.....	28

3.3 Vurdering av metodevalg	29
3.3.1 Reliabilitet og validitet.....	30
3.3.2 Type 1- og type 2-feil	30
4 Resultat og drøfting.....	32
4.1 Utviklingen i antall erstatningssaker.....	32
4.2 Styreansvarsforsikring	35
4.3 Forenkling av aksjeloven.....	36
4.4 Vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet	37
4.4.1 Styrets forståelse av den økonomiske situasjonen.....	38
4.4.2 Sammenheng mellom opplevd kompetanse og vanskelighetsgrad i vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet.....	40
4.4.3 Sammenheng mellom opplevd økonomisk kompetanse og faktisk forståelse av forsvarlig egenkapital og likviditet.....	42
4.4.4 Vurderingsprosessen i små selskap	43
4.5 Styrets tilsyns- og forvaltningsplikt	44
4.5.1 Daglig leders informasjonsplikt	45
4.6 Regnskapet som verktøy for styret	46
4.7 Sammensetning av styret	48
4.7.1 Ønske om krav til kompetansesammensetning av styret	49
4.7.2 Sammensetningen av styret i RXT.....	50
4.7.3 Vurdering av egenkapital og likviditet sett i sammenheng med ønske om strengere krav i lov til styresammensetning.....	51
5 Konklusjon	53
5.1 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 1.	53
5.2 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 2.	54
5.3 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 3.	55
5.4 Konklusjon på problemstillingen.....	56
5.5 Anbefalinger for praksis	57
5.6 Forslag til videre forskning.....	57
Litteratur.....	59

Figurliste

<i>Figur 1: Samspeilet mellom organene i et aksjeselskap.</i>	5
<i>Figur 2: Størrelse på styret i AS og ASA 2019 (Soland & Kittilsen, 2019).</i>	32
<i>Figur 3: Oversikt over domfellelser etter §§ 3-4, 3-5 og 17-1, fra 1997 og frem til i dag (dommer fra Lovdata).</i> ...	33
<i>Figur 4: Utvikling i antall erstatningssaker som omhandler asl./asal. §§ 3-4 og 3-5, i perioden 1997 – 2018 (dommer fra Lovdata Pro).</i>	33
<i>Figur 5: Spørsmål 2: I hvilken grad har du økonomisk kompetanse fra utdanning og/eller erfaring? (spørreundersøkelse).</i>	40
<i>Figur 6: Regresjonsanalyse, sammenheng mellom spørsmål 2 og 13 (spørreundersøkelse).</i>	41
<i>Figur 7: Spørsmål 7: Hvilket utsagn mener du best beskriver forsvarlig likviditet? (spørreundersøkelse).</i>	42
<i>Figur 8: Spørsmål 8: Hvilket utsagn mener du best beskriver forsvarlig egenkapital? (spørreundersøkelse).</i>	42
<i>Figur 9: Spørsmål 9: Hvilken påstand mener du best beskriver hva en skal gjøre når handleplikten inntreffer? (spørreundersøkelse).</i>	43
<i>Figur 10: Styremedlemmers utdanningsnivå i ASA og ASA, 2019 (Soland & Kittilsen, 2019).</i>	48
<i>Figur 11: Spørsmål 14: Burde det bli stilt strengere krav i loven når det gjelder sammensetningen av styret, for å sikre tilstrekkelig økonomisk kompetanse? (spørreundersøkelse).</i>	49
<i>Figur 12: Spørsmål 13: Har et selskap du har sittet i styret i hatt vansker med å vurdere om selskapets egenkapital og likviditet er uforsvarlig? (spørreundersøkelse).</i>	51
<i>Figur 13: Regresjonsanalyse, sammenheng mellom spørsmål 13 og 14 (spørreundersøkelse).</i>	52

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Det finnes tydelige tegn på at det har vært en økning i antall erstatningssaker som omhandler den økonomiske delen av styrearbeidet de siste årene. Det var i hovedsak dette vi ville undersøke nærmere, med fokus på om det er tilstrekkelig kompetanse innen økonomi i styrekollegium i næringsvirksomheter, og da spesielt i aksjeselskap og allmennaksjeselskap. Spørsmål vi vil prøve å finne svar på var blant annet om lovverket er for uklart i forhold til vurdering av egenkapital og likviditet. Det var også relevant å finne ut om vanskeligheter med å tolke loven kan være en medvirkende faktor til at antall erstatningssaker øker. Dagens lovverk åpner for en skjønnsmessig vurdering, og vi ønsket å finne ut om hvordan dette påvirker behovet for økonomisk kompetanse i styrearbeid. Om det stilles for lite krav til styremedlemmer som kollegium er derfor et hovedmoment i oppgaven vår.

1.2 Rettsgrunnlag

Rettsgrunnlaget i oppgaven er hovedsakelig aksjeloven og allmennaksjeloven §§ 3-4, 3-5 og 17-1. I § 3-4 står det presisert at “selskapet skal til enhver tid ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet”. Dette vil si at selskapet må gjøre løpende vurderinger av egenkapital og likviditet slik at de er orientert om selskapets økonomiske stilling. Dette må vurderes opp mot risikoen og omfanget av virksomheten. Asl./asal. § 3-5 viser til handleplikten som oppstår ved uforsvarlig egenkapital og likviditet, og som stiller ulike krav til hva styret skal foreta seg. Ved uforsvarlig egenkapital og likviditet må de innkalle til generalforsamling, der de gir en redegjørelse over den økonomiske situasjonen. I tillegg skal styret foreslå tiltak for å bedre egenkapitalen. Brudd på § 3-5 kan føre til at styremedlemmer kan bli personlig erstatningsansvarlige etter asl./asal. § 17-1, dersom vedkommende forsettlig eller uaktsomt har voldt skade mot selskapet, aksjeeier eller andre.

Etter aksjelov §§ 6-12 og 6-13 har styret tilsyns- og forvaltningsplikt. De skal påse at selskap blir organisert på en forsvarlig måte, og de skal holde tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig. Dette innebærer blant annet at de er ansvarlige for selskapets strategi, at selskapet har den riktige daglige ledelsen, samt at de utøver kontroll og takler kriser (Søland, 2010, s. 107).

RXT ASA ble i 2015 saksøkt av Norfield Shipping AS. I dette søksmålet var asl §§ 3-4, 3-5 og 17-1 sentrale rettskilder. Norfield saksøkte på bakgrunn av manglende betalinger for inngåtte kontrakter og utgifter i forbindelse med dette. Det fremkommer i dommen at selskapets vurdering av økonomien og videreformidling av denne var mangelfull, og dette dannet grunnlaget for at styremedlemmene i RXT ASA ble dømt.

1.3 Problemstilling og formål

Opgavens problemstilling er:

Hvor viktig er økonomisk forståelse og kompetanse i dagens styrearbeid, med hensyn til at selskaper til enhver tid skal ha forsvarlig egenkapital og likviditet, og unngå at handleplikten trer i kraft, jf. asl./asal. §§ 3-4 og 3-5?

Vi vil konkretisere problemstillingen med noen forskningsspørsmål:

- 1) Kan en se tegn til at lovverket ikke er tydelig nok med tanke på vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet?
- 2) I hvilken grad kan mangel på økonomisk forståelse av forsvarlig egenkapital og likviditet være en av årsakene til at styremedlemmer blir stilt erstatningsansvarlige?
- 3) Er det grunnlag for si at det bør stilles krav i loven til styrets samlede økonomiske kompetanse for å unngå brudd på asl./asal. §§ 3-4 og 3-5?

Formålet med oppgaven er å undersøke hvor viktig det er med god økonomisk forståelse i ethvert styre. Dette er vi nysgjerrige på med tanke på at styret fungerer som kontrollorgan for selskapet og eiere. Videre er det viktig med økonomisk kompetanse for å unngå å komme i situasjoner der man kan risikere å bli personlig erstatningsansvarlige. I denne prosessen ser vi også på utformingen av lovverket.

1.4 Avgrensning og disposisjon

På grunn av temaets omfang, i tillegg til tidsrom og størrelsen på oppgaven, ble det viktig å avgrense oppgaven godt. Styrearbeid er et fagfelt med mange sider og et styre bør ikke bare bestå av enkeltpersoner med ulike eller like kunnskaper og erfaringer (Huse, 2011, s. 95). Vi ønsket å se på det økonomiske aspektet, og styremedlemmers kompetanse innen nettopp dette. Vi har derfor ikke gått inn på temaer som ikke direkte omhandler økonomi og §§ 3-4 og 3-5 i

asl./asal. Det er imidlertid andre oppgaver og kompetanser som er viktig i et styre utenom det økonomiske.

Generelt i oppgaven ser vi på hele Norge under ett, men spørreundersøkelsen vi foretok ble delt ut på Haugalandskonferansen i Haugesund. Svarene vi fikk vil med andre ord gjenspeile meninger og tanker fra styremedlemmer i området Haugalandet/Sunnhordland.

Vi ønsket hovedsakelig å se på aksjeloven og dens regelverk, men på grunnlag av saken om RXT ASA og Norfield Shipping AS, vil også allmennaksjeloven være aktuell å nevne. Vi går likevel ikke inn på alle ulikheter som eksistere mellom aksjeloven og allmennaksjeloven, men konsentrerer oss om det som er av betydning for vår problemstilling.

Vi har valgt å sette våre analyser og drøftinger sammen med resultatene vi har fått fra de kvantitative og kvalitative undersøkelsene. Dette har vi gjort fordi vi har metodetriangulering med flere metoder som spørreundersøkelse, dokumentanalyse og intervju. Vi mener dette gir en mer oversiktlig oppgave og vi unngår en del gjentakelser. Vi deler derfor analyse- og drøftingsdelen av oppgaven inn i ulike temaer.

Opgaven vår er delt inn i fem kapitler. Vi starter med innledningskapitlet og fortsetter med kapittel to, som inneholder den teoretiske rammen for studien. Hvilken metodisk tilnærming vi har valgt å bruke for å kunne besvare problemstillingen vår på best mulig måte, har vi lagt til kapittel tre. I kapittel fire har vi valgt å sette våre analyser og drøftinger sammen med resultatene vi har fått fra de kvantitative og kvalitative undersøkelsene. Dette har vi gjort fordi vi har metodetriangulering med flere metoder som spørreundersøkelse, dokumentanalyse og intervju. Vi mener dette gir en mer oversiktlig oppgave og vi unngår en del gjentakelser Vi deler derfor analyse- og drøftedelen av oppgaven inn i ulike temaer. I kapittel fem legger vi fram en konklusjon, samt kommer med våre anbefalinger til videre praksis. Avslutningsvis kommer vi med forslag til videre forskning.

2 Teori

I dette kapittelet går vi gjennom teori som er relevant for problemstillingen. Først tar vi for oss styrearbeid i 2019, deretter går vi inn i grunnleggende regnskapsteori og aktuelt lovverk. Videre tar vi for oss Eierstyring og selskapsledelse, rolle- og ansvarsfordeling, og dynamikken mellom ledelse og eiere. Vi avslutter kapittelet med å gå inn i saken mellom RXT ASA og Norfield Shipping AS.

De seneste årene har det vært en økning i antall erstatningssaker der styremedlemmer er stilt ansvarlige. Risikoen ved å sitte i et styre er større enn før, og flere forsikringsselskaper tilbyr såkalt styreansvarsforsikring, som gjør at styremedlemmer kan sikre seg økonomisk og juridisk bistand ved eventuelle erstatningssøksmål (Flaaten, 2018a). Årsakene til oppgangen i erstatningssaker er flere, blant annet kan det skyldes at antall konkurser har økt de seneste årene (Fondevik, 2019). Olav Fr. Perland, partner i advokatfirmaet Wiersholm AS, ble i 2018 intervjuet av Sysla.no om nettopp denne økningen. Han uttalte at aksjeloven som kom i 1997 gav et klarere bilde av styrets plikter, som igjen gjorde det lettere å håndheve loven. I tillegg mente han at oppmerksomheten rundt styrearbeid har vært stigende, forventningene til styremedlemmer er større enn tidligere, og at man har lettere for å saksøke styremedlemmer nå enn før (Flaaten, 2018a). I tillegg kan det virke som om ønsket om å sitte i et styre ikke bare oppstår på grunn av interesse eller kompetanse. Ifølge Morten Huse (2017), professor i institutt for organisasjon og ledelse, mener flere han har snakket med at en viktig motivasjon for å ta på seg styreansvar er at det ser bra ut på CV-en. Det kan med andre ord være store muligheter for at man ikke innehar den kunnskapen om styrearbeid som er ønsket.

2.1 Eierstyring og selskapsledelse

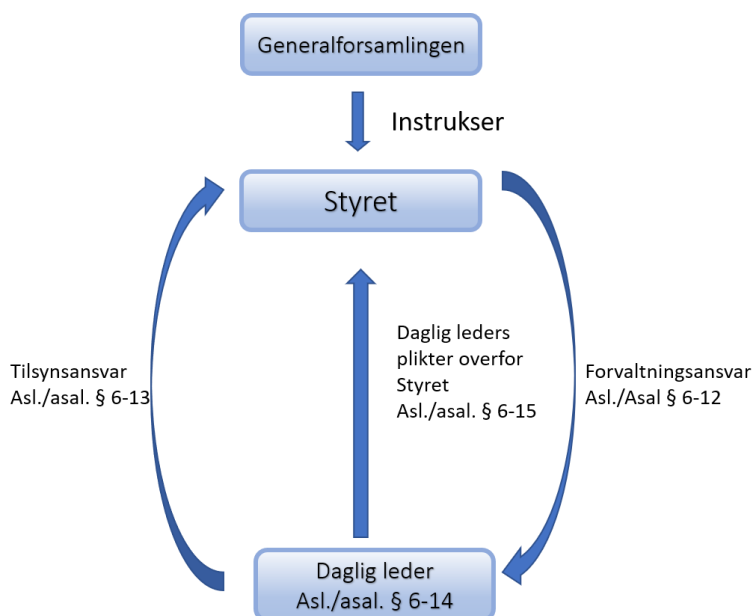
Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse, NUES, bruker eierstyring og selskapsledelse som den norske oversettelse av begrepet corporate governance (Moen & Havstein, 2017, s. 89-90). Eierstyring og selskapsledelse er et relativt nytt fagfelt som for ti år siden var et ukjent begrep for mange. Moen og Havstein forklarer i boken Regnskapsorganisering at det handler om ansvars- og rollefordelingen mellom eiere, styret, daglig leder, revisor og andre interessegrupper. Videre forklarer de at eierstyring og selskapsledelse innebærer anbefalinger som supplerer lovgivningen (Moen & Havstein, 2017, s. 89-90). En av anbefalingene de viser til er "Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse" som ble gitt ut av NUES i 2004, men sist oppdatert 17. oktober 2018. Denne anbefalingen er først og fremst ment for

børsnoterte selskaper, men den kan også være nyttig for ikke-børsnoterte selskaper med spredt eierskap og med regelmessig omsetning. Formålet er at aksjeeiere og andre interessenter skal styrke tilliten til selskapene. NUES skal også klargjøre ansvars- og rolledelingen i selskapene (NUES, s. 6, 2018).

Det er flest av små og mellomstore foretak i norsk næringsliv (Skullerud, 2019b), og de har selvsagt også behov for selskapsledelse. Små og mellomstore foretak er ikke pålagt å følge de samme reglene som børsnoterte foretak og det er derfor utarbeidet en egen veiledning for disse. Veiledningen ble gitt ut i 2005 av Den norske Revisorforening, og retter seg mot eiere og styremedlemmer, men også revisorer og andre rådgivere i selskapet (Den norske Revisorforening, 2005, s. 3). De punktene fra NUES og veiledningen for små og mellomstore selskap som er aktuelle i forhold til problemstillingen vår, fremkommer under tema videre i kapittel 2.

2.1.1 Rolle- og ansvarsfordeling

I boken *Virksomhetsstyring og regnskapsorganisering* forklarer Kristoffersen (2014) om rolle- og ansvarsfordelingen i en virksomhet. Øverst i et selskap har vi generalforsamlingen som har rett til å velge styre og revisor, og sette opp overordnede mål og instruksjoner. Under generalforsamlingen er det styret som har makten til å lage retningslinjer for internkontrollen og påse at den blir gjennomført. Det er daglig leder som under styret har ansvaret for at den interne kontrollen blir satt i gang og at daglig leder sammen med øvrige ansatte, utfører den interne kontrollen (s. 69)

Figur 1: Samspeillet mellom organene i et aksjeselskap.

2.1.2 Styret

Et styre er det øverste ledelsesorgan og sammen med generalforsamlingen utgjør styret de høyeste organene i en virksomhet. Det står i loven at en virksomhet med en valgt organisasjonsform, som for eksempel et aksjeselskap eller en stiftelse, skal ha et styre (Søland, 2010, s. 13).

2.1.3 Styrets sammensetning

Det er etter asl. og asal § 6-1 tredje ledd obligatorisk at alle aksjeselskaper har et styre med ett eller flere medlemmer, og alle allmennaksjeselskaper skal ha et styre med minst tre medlemmer, jf. asal § 6-1 første ledd. I allmennaksjeselskap stilles det i tillegg krav om at begge kjønn skal være representert, jf. asal. § 6-11a. Etter asl. og asal. § 6-3 blir styret i aksjeselskap og allmennaksjeselskap valgt av eierne i generalforsamlingen (Søland, 2010, s. 14). Det følger av asl./asal. § 6-11 første ledd at daglig leder og minst halvparten av styrets medlemmer skal være bosatt i Norge. Videre i andre ledd i samme paragraf forklares det at bare myndige personer kan være styremedlemmer. I tillegg kan ikke personer under vergemål eller i konkurskarantene sitte som styremedlem, jf. konkursloven §142.

Styreleder er svært sentral i styret og bestemmer hva som er aktuelle saker på dagsorden og hva som skal behandles i styret. Loven gir ulike ufravikelige bestemmelser og retningslinjer for hvordan styret skal opptre, og er et rammeverk for hvordan en kan utøve et godt styrearbeid. Søland (2014) beskriver at det praktiske styrearbeidet skal fylle tre ulike funksjoner.

Kontrollfunksjonen er den første og her legges lovene til grunn. Den andre er fremtidsfunksjonen, som beskrives som styrets beslutninger i forhold til strategi, og hvor planleggingsarbeid vektlegges. Servicefunksjonen til styret er den tredje funksjonen som styret skal fylle. Den går ut på at styret skal være en rådgiver, veileder og en ressursbase som fører tilsyn med daglig leder (23-24).

Søland (2010) beskriver de viktigste oppgavene til et styre som (s. 107):

- Å påse at selskapet har en klar strategi
- Å påse at bedriften har den riktige daglige lederen
- Å utøve kontroll
- Å takle kriser

I punkt 8b i Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse for børsnoterte selskap heter det at “styret bør sammensettes slik at det kan ivareta aksjonærfellesskapets interesser og selskapets behov for kompetanse, kapasitet og mangfold.” Videre forklares det at ledende ansatte ikke bør være medlem av styret, og at generalforsamlingen bør velge styreleder (NUES, 2018). Kapittel 4 i veiledningen for små og mellomstore foretak handler om styrets sammensetning. I disse foretakene har eierne ofte lederposisjoner og egeninteresser i selskapet. Styret skal være uavhengig av ledelsen, og hvis eier også sitter i styret, og kanskje også er styrelederen, må vedkommende være bevisst sine ulike roller (Revisorforening, 2005, s. 21).

Når det kommer til kompetanseprofilen til et styre i små og mellomstore foretak, er den nokså lik som i børsnoterte. Veiledningen sier at “styret skal ivareta aksjonærenes og foretakets interesser” (s. 22) i små og mellomstore selskap. Det blir også anbefalt at styret har en kompetanseprofil som viser ønsket kompetanse for nye styremedlemmer, og den sørger for at den fremtidige nødvendige kompetansen i foretaket skal bli dekket. Videre står det at “samlet bør styret representere et mangfold med hensyn til bakgrunn og kompetanse, slik at styremedlemmene utfyller hverandre” (Den norske Revisorforening, 2005, s. 23).

2.1.4 Styrets tilsynsplikt

Styret representerer eierne av selskapet og har etter aksjeloven både forvaltningsansvar og tilsynsansvar, jf. asl./asal. §§ 6-12 og 6-13. Tilsynsplikten innebærer at “styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig”. Daglig leder har da plikt til å forholde seg til det styret sier skal gjøres. Dette gir styret fullmakt til å kontrollere, vurdere, til å ta beslutninger for virksomheten og fastsette instruksjoner for hva daglig leder skal gjøre. Omfanget av virksomheten har betydning for hvor omfattende tilsynsplikten er for styret. Trond Kristoffersen beskriver i boken *Virksomhetsstyring og regnskapsorganisering* (2014) at tilsynsansvaret også innebærer at styret skal sørge for en skriftlig nedtegnelse av avtaler mellom daglig ledelse og aksjeeierne i selskaper som kun har en eier (s. 69).

For at et foretak skal styres etter gjeldende lover og unngå manipulering og feilrapportering av regnskapet, er en god internkontroll vesentlig. Et integrert kontrollsystem er en forutsetning for å gjennomføre risikostyring og for å kunne lede og styre en virksomhet. I boken til Moen, Havstein og Kvalvik (2017) om regnskapsorganisering, beskrives internkontroll som “et verktøy som skal sikre at fastsatte mål nås, at ressursene blir tilfredsstillende forvaltet, at rapporteringen er pålitelig, og at lover og regler overholdes” (s. 66). Det beskrives at kontroll-

og styringssystem har til hensikt å fange opp feil og avvik for å finne ut om det er behov for endringer og tiltak. Internkontroll er også viktig for å sikre fortsatt drift og forhindre økonomisk kriminalitet i foretaket. Styret er ansvarlig for at eierne får sett årsregnskapet i generalforsamlingen. Dette inngår i den interne kontrollen og kan ifølge Moen, Havstein og Kvalvik (2017) ses i sammenheng med kravet til forsvarlig egenkapital og styrets handleplikt ved tap av egenkapitalen, jf. asl. § 3-4 og § 3-5. (s. 77).

COSO, som står for Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission, har utformet en rapport som har blitt et globalt rammeverk for internkontroll (Moen, Havstein & Kvalvik, 2017, s. 107). I COSO sin rapport er det fem prinsipper som er knyttet til kontrollmiljøet. I prinsipp nummer to, som omhandler internkontroll, sier COSO at et styre skal være uavhengig av den daglige ledelsen og føre tilsyn med utviklingen og gjennomføringen av internkontrollen (Moen, Havstein & Kvalvik, 2017, s.117). I punkt 10 i Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse for børsnoterte selskap heter det at “styret skal påse at selskapet har god internkontroll og hensiktsmessige systemer for risikostyring i forhold til omfanget og arten av selskapets virksomhet”. Det anbefales også at styret gjennomfører en årlig gjennomgang av den interne kontrollen og av selskapets risikoområder (NUES, 2018).

I kapittel 7 i veiledningen anbefales det for små og mellomstore foretak at det utarbeides en oversikt over risikofaktorene til foretaket og planlegge tiltak som kan redusere risikoen. En bør videre vurdere kvaliteten på internkontrollen ut ifra foretakets størrelse og karakter slik at en kan unngå tap, at styrets tilsyn blir gjennomført og at rapporteringen er pålitelig (Den norske Revisorforening, 2005, s. 34-35).

2.1.5 Styrets forvaltningsplikt

Aksjeloven og allmennaksjeloven har samme krav når det gjelder styrets forvaltningsplikt, jf. § 6-12. Styret skal sørge for en forsvarlig organisering og forvaltning av virksomheten, og om nødvendig iverksette planer og budsjetter. De har også forvaltningsansvar i form av formue- og regnskapsforvaltning, og styret har hovedansvaret for risikostyring og internkontroll, jf. asl./asal. § 6-12 første og andre ledd. Styret skal altså påse at internkontroll er gjennomført av daglig leder.

Forvaltningsplikten innebærer også at styret skal holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at virksomheten, regnskapet og formuesforvaltningen er godt

kontrollert, jf. asl. og asal. § 6-12 tredje ledd. Etter allmennaksjeloven er kravene litt strengere. Etter asal. § 6-12 andre ledd skal styret ikke bare *i nødvendig utstrekning* fastsette planer og budsjetter, men de er pliktige etter lov.

Mer spesifikt sier aksjeloven og allmennaksjeloven § 6-12 at styret har ansvar for at selskapet når sine mål, både driftsmessig og økonomisk. Ledd fire i samme paragraf sier at styret må iverksette nødvendige undersøkelser for å kunne utføre sine arbeidsoppgaver. Dette må gjøres hvis det kreves av ett eller flere av styremedlemmene, jf. asl./asal. § 6-12.

I punkt 3 i NUES for børsnoterte selskap, står det at “Selskapet bør ha egenkapital som er tilpasset mål, strategi og risikoprofil” (NUES, 2018). I veiledningen for små og mellomstore foretak fremgår det at styret skal fastsette budsjetter og holde seg orientert om den økonomiske stillingen i foretaket. I de små og mellomstore selskapene er det anbefalt at styret blir informert om avvik i budsjettet, likviditeten og andre viktige forhold i økonomien. Styret i små og mellomstore selskaper bør godkjenne større beslutninger som er av vesentlig betydning for selskapet (Den norske Revisorforening, 2005 s. 19-20).

2.1.6 Styrets oppgaver og ansvar etter NUES

Punkt 9 i NUES for børsnoterte selskap, viser til hvordan styrets arbeid bør foregå. Her forklares det at styret har forvaltnings- og tilsynsansvar og at et styre som er valgt av ansatte etter allmennaksjeloven skal ha en styreinstruks. Videre forklares det i punkt 9 at større selskaper skal ha et revisjonsutvalg, noe som også anbefales for små selskaper. I dette utvalget bør medlemmene være uavhengig av styret og virksomheten for å sikre uavhengighet i behandling av saker. De anbefales også at styret gjennomfører en årlig evaluering av sitt arbeid og kompetanse (NUES, 2018). Økte forventninger til styret har ført til at styreevaluering er blitt viktig for å analysere og vurdere hvordan styret utfører oppgavene sine (Huse, 2011, s. 150-151). Evalueringene kan gjøres gjennom konsulentselskap, og de kan ha ulike formål, for eksempel for å evaluere seg selv, eller for å rapportere til eksterne interessenter, slik som eiere, finansmarkedet eller kunder (Huse og Lilletvedt, 3/2009).

Kapittel 3 i veiledningen for små og mellomstore foretak handler om styrets oppgaver og ansvar. Det fremkommer der at styret har “det overordnede ansvaret for forvaltningen av foretaket og for å føre tilsyn med den daglige ledelse og foretakets virksomhet” (Den norske Revisorforening, 2005, s. 16). Dette kan sammenstilles med anbefalingen for børsnoterte

foretak, sammen med det pålagte ansvaret for forvaltningsansvar og tilsynsansvar som også gjelder for små og mellomstore foretak.

2.1.7 Daglig leder

Arild Inge Sjøland har hatt flere styreverv og jobbet som rådgiver for ledelse og styrearbeid. I boken *Styreboken*, skriver Sjøland at styret i aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper ansetter en daglig leder som igjen ansetter mellomledere og medarbeidere i virksomheten (Sjøland, 2010, s.14). Etter asl. § 6-2 første ledd kan alle aksjeselskaper ha en daglig leder som er ansvarlig for den daglige ledelsen av selskapet, jf. asl. § 6-14 første ledd. Hvis selskapet velger å ikke ha en daglig leder, skal styret ta ansvaret (Kristoffersen, 2014, s. 70). Et allmennaksjeselskap er etter asal. § 6-2 første ledd pålagt å ha daglig leder. I et aksjeselskap kan daglig leder også sitte i styret, men dette er ikke mulig i et allmennaksjeselskap, jf. § 6-1 tredje ledd. Daglig leder i et allmennaksjeselskap har likevel rett og plikt til å delta i styrets saker, og har uttalerett (NOU, 2017: 13, s. 215).

Et viktig ansvarsområde for daglig leder er å sørge for at regnskapet utarbeides etter lover og forskrifter, og at formuesforvaltningen med intern kontroll er tilfredsstillende, jf. asl./asal. § 6-14 fjerde ledd. Daglig leder skal ikke ta på seg saker som er av uvanlig art eller av stor betydning ut ifra selskapets forhold, jf. asl./asal. § 6-14 andre ledd. Den viktigste informasjonen styret får er fra daglig leder, og vedkommende er derfor ansvarlig for at vesentlig og nødvendig informasjon kommer frem til styret. Dette er viktig for at styret skal vite hva daglig leder gjør, som for eksempel hvilke kontrakter som er inngått (Sjøland, 2010, s. 123-124).

Aksjeloven og allmennaksjeloven § 6-15 har pålagt daglig leder informasjonsplikt til styret. Daglig leder i aksjeselskap skal minst hver fjerde måned gjennomgå selskapets virksomhet, stilling og utvikling av resultater til styret, jf. asl. § 6-15. Allmennaksjeselskap skal etter loven underrette styret om dette minst hver måned, jf. asal § 6-15 første ledd. Denne informasjonen kan gis i et møte eller skriftlig. Jo bedre innblikk og tilgang styremedlemmene har til den daglige driften, jo enklere blir rapporteringsarbeidet for daglig leder. Daglig leder bør sammen med styret komme frem til hva som er vesentlig og skal inngå i rapporteringen, som for eksempel nøkkeltall. For at styret skal kunne ta beslutninger er det også viktig at informasjonen fra daglig leder blir overlevert i god tid før styret skal samles (Sjøland, 2010, s. 123-124 og 132). Ved vurdering av enkeltprosjekter som for eksempel et shippingselskap som skal investere i en ny båt, bør investeringsanalyser med kontantstrøm, nåverdi og internrente inngå i

rapport fra daglig leder. Sensitivitetsanalyser med kartlegging av risiko bør da også være med (Søland, 2010, s. 124). Asl. § 6-15 andre ledd sier at hvert enkelt styremedlem kan kreve redegjørelse fra daglig leder om bestemte saker.

Søland hevder at kravet til forsvarlig egenkapital fra aksjeloven § 3-4, bør inngå i rapporten som daglig leder gir til styret. En bør da ta med den reelle markedsbaserte egenkapitalen som aksjeloven legger til grunn. Det er først når styret er informert om den reelle egenkapitalen, at de kan ta stilling til om den er forsvarlig i forhold til videre drift. (Søland, 2010, s. 123-124).

2.1.8 Revisor

Etter revisorloven § 5-1 skal revisoren vurdere om årsregnskapet er utarbeidet i samsvar med lov og forskrifter. Etter asl./asal. § 7-1 skal revisor velges av generalforsamlingen. Revisor skal kontrollere at ledelsen har oppfylt pliktene sine om at regnskapet skal være riktig registrert og dokumentert etter regnskapsloven og bokføringsloven. Selv om revisors godkjennelser ikke garanterer 100 prosent korrekt regnskap, kan det være betryggende for styremedlemmene i forhold til den regnskapsinformasjonen de får fra daglig leder. Dette bidrar også til å avdekke misligheter (Kristoffersen, 2014, s. 231).

Etter revisorloven § 5-6 skal revisor rapportere sin vurdering i en revisjonsberetning. Det er ønskelig for styret at denne beretningen er ren og feilfri, og det er uheldig hvis den er negativ og viser et feil, og ikke rettvise bilde. Rapporteringen av feil som revisor oppdager skal etter revisorloven § 5-4 dokumenteres i nummererte revisorbrev. Hvis revisor avdekker forhold som kan føre til ansvar for medlemmer av styret, skal dette fremkomme i revisorbrevene til ledelsen, jf. § 5-2 fjerde ledd (Kristoffersen, 2014, s. 238).

Viktigheten av revisors tilstedeværelse i styret blir også forklart i punkt 15 i Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse. Her fremkommer det at revisor, i hovedsakelig børsnoterte selskap, legger frem plan for gjennomføring av revisorarbeidet én gang i året. Det blir også anbefalt at revisor skal delta på styremøte minst en gang i året for å gjennomgå den interne kontrollen, vise til svakheter og komme med forslag til forbedringer (Huse, M., 2011, s. 83). Det bør også nevnes at det er åpnet for at de minste foretakene kan beslutte å unnlate revisjon, jf. asl. § 7-6. Allmennaksjeloven §§ 6-41 til 6-43 forklarer at styret i børsnoterte selskap skal ha et revisjonsutvalg. I dette utvalget skal minst ett av medlemmene ha kvalifikasjoner innen regnskap eller revisjon, og være uavhengig av virksomheten, jf. § asal. § 6-42 andre ledd.

2.1.9 Prinsipal-agent-teorien

Prinsipal-agent-teorien kan beskrive dynamikken mellom eiere og ledelsen i en situasjon der partene har ulike preferanser. Øyvind Bøhren er professor i finansiell økonomi ved BI. I boken *Eierne, styret og ledelsen* (2011) beskriver han teorien som at prinsipalen har engasjert agenten til å gjennomføre en jobb for seg. I denne sammenheng kan en referere til eieren som prinsipal og agenten som ledelsen i en virksomhet. Prinsipalen har overlatt ansvar og beslutningsmyndighet til agenten, og med dette kan det oppstå interessekonflikt. Begge parter tenker på seg selv og at de vil tjene mest mulig penger. Eierne vil at ledelsen skal jobbe mest mulig for minst mulig penger, mens ledelsen vil det motsatte, jobbe minst mulig for mest mulig lønn (s. 29). For å unngå slike konflikter kan det eksempelvis gis økonomisk insentiv til den daglige ledelsen, som er knyttet til hvor bra det går med bedriften. Det er ulike teorier om hvor godt slike insentiver hjelper på motivasjonen. Maslow sin behovspyramide er en teori som har ytre motivasjonsfaktorer på de laveste nivåene, og der vises de grunnleggende behovene vi har. De indre motivasjonsfaktorer er på de høyeste nivåene. Dette kan for eksempel være motivasjonsfaktorer som glede, mening og tilfredshet. Et resultatbasert insentiv i form av økonomisk belønning kan forklares som en kilde til ytre motivasjon (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 253). Det blir argumentert for at indre motivasjon er mer bærekraftig i form av at den er selvgående og er derfor mer stabil på lang sikt (Kaufmann & Kaufmann, 2015 s.130).

Finansdepartementet (2017) har i forbindelse med temaet foretaksstyring uttalt at det er ledelsen som sitter på mest informasjon i en prinsipal-agent-situasjon. Ledelsen kan derfor påvirke hvilken, og hvor mye informasjon eierne får tilgang til. Dersom ledelsen har andre interesser enn eierne kan dette, ifølge departementet, føre til begrenset informasjonsflyt og asymmetrisk informasjon. Videre er ikke dette et problem som begrenser seg til å omhandle eierne og ledelsen. Slike interessekonflikter kan oppstå mellom ulike eiere, mellom eiere og kreditorer og mellom eierne og andre. Finansdepartementet viser til at denne typen problemer blir mer fremtredende jo større selskapene er. En faktor som blir trukket frem som en katalysator er stor eierspredning. Som tiltak for å begrense prinsipal-agent-problemet nevnes regnskaps- og revisjonsplikt, tilsyn, regler om organisering av ulike selskapstyper, representant for ansatte i styret og anbefalinger om uavhengige styret (NOU, 2017: 13, s. 211).

Baksaas og Stenheim (2015) fremhever at det i små foretak er mindre asymmetrisk informasjon enn i store foretak. I små foretak kan eier og leder være samme person. Eierne har da tilgang til all informasjon og slipper interessekonflikter (s. 69).

2.2 Regnskapsteori

I styrearbeid kan selskapets regnskap være et godt redskap som er nyttig for styret, blant annet for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Videre kan regnskapet brukes som informasjonsgrunnlag i vurderingen av forsvarlig egenkapital og likviditet. I God regnskapsførerskikk, som er en standard utarbeidet av Regnskap Norge, Økonomiforbundet og Den norske Revisorforening, står det i punkt 5.8.4.3 at regnskapsfører skal vurdere om det er behov for å kommentere utviklingen i egenkapitalen og likviditeten, hvis det er en negativ utvikling (Regnskap Norge, 2019, s. 55). Et aksjeselskap og allmennaksjeselskap er etter norsk lov pålagt å produsere eksternregnskap, eller såkalt finansregnskap. I tillegg kan selskapene produsere internregnskap, som er mer detaljert og beregnet for brukerne internt. Regnskapets formål er å gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne av regnskapet, slik som långivere, skattemyndigheter, leverandører og ledelsen som inkluderer styret (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 20-21). Baksaas og Stenheim (2015) sier videre at det er viktig at regnskapsinformasjonen er av god kvalitet. Det vil si at informasjonen er troverdig og relevant (s. 137). Dersom regnskapet også gir sammenlignbar og verifiserbar informasjon, samt er rettidig rapportert vil man i større grad få god beslutningsnyttig informasjon og regnskapet holder høy kvalitet (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 146-147).

2.2.1 Regnskapsmessig støy

I regnskapet kan det være avvik mellom regnskapsmessige verdier og økonomiske verdier, samt avvik mellom regnskapsmessige resultat og økonomisk resultat. Dette kalles regnskapsmessig støy. Disse eiendelene kan representere store verdier som bør tas med når en ser på foretakets verdi, men siden de sjelden innregnes i balansen (jf. NRS 18 og IAS 36) vil dette kunne gi avvik mellom foretakets økonomiske verdi og regnskapsmessige verdi. Baksaas og Stenheim grupperer regnskapsmessig støy i tre kategorier:

- Støy som skyldes regnskapsreglenes utforming
- Ubevisste feil
- Bevisste feil (regnskapsmanipulering)

Regnskapsmessig støy kan for eksempel skyldes regler som sier noe om rapportering av verdi på eiendeler og gjeld. Dersom regelverket sier at en skal rapportere ut fra virkelig verdi vil det i mange tilfeller gi et annet bilde enn dersom regelverket krever at en rapporterer etter anskaffelseskost (Baksaas og Stenheim, 2015, s. 389-390).

2.2.2 Ubevisste feil

Ubevisste feil skyldes ofte manglende kunnskap om utarbeidelse av regnskap, samt manglende kontrollrutiner. Baksaa og Stenheim argumenterer for at ubevisste feil kan ha sammenheng med foretakets størrelse. De skriver at det oftere er manglende regnskapsmessig kompetanse i små foretak, og at fokuset ofte ligger på den daglige driften og ikke på det regnskapsmessige. For små foretak kan det være lurt å benytte seg av ekstern revisor eller regnskapsfører for å unngå ubevisste feil (Baksaa og Stenheim, 2015, s. 390-391).

2.2.3 Bevisste feil (regnskapsmanipulering)

Formålet med å bevisst manipulere regnskap er i de fleste tilfeller å gi et uriktig bilde av foretakets resultat og/eller stilling. Det kan være mange bakenforliggende faktorer og årsaker for at dette blir gjort, men ofte er det et forsøk på å gjøre foretaket mer interessant for investorer, eller som en motivasjon for å få resultatet til å se bedre ut enn det det er i virkeligheten (Havstein & Kvalvik, 2017, s.94). Formålet med å bevisst manipulere regnskap er i de fleste tilfeller å gi et uriktig bilde av foretakets resultat og stilling. Det kan være mange bakenforliggende faktorer og årsaker for at dette blir gjort, men ofte er det et forsøk på å få andre til å investere i foretaket, eller som en motivasjon for å vise et bedre resultat enn det som er reelt. I boka regnskapsorganisering beskriver Moen, Havstein og Kvalvik (2017) "regnskapskriminalitet" som brudd på bokførings- og regnskapslovgivningen. De lister opp følgende eksempler:

- Manglende og/eller mangelfull bokføring
- Manglende eller villedende dokumentasjon av bokførte transaksjoner
- Bevisst manipulering av transaksjoner som allerede er bokført
- Bevisst feilaktig regnskapsmessig vurdering (s. 93)

En annen betegnelse på økonomisk kriminalitet er misligheter. Misligheter blir av Moen, Havstein og Kvalvik (2017) beskrevet med følgende definisjon: "En bevisst handling utført av en eller flere personer som har overordnet ansvar for styring og kontroll, av ansatte eller av andre, som innebærer uredelighet for å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel" (s. 99). Moen og Havstein skriver at en type misligheter er den som er utført av personer i ledende stillinger, og i slike tilfeller er typisk at dette kan ha pågått over lengre tid. I tillegg er det vanlig at det ikke blir oppdaget gjennom de interne kontrollrutinene. Dette kan skyldes at mislighetene blir utført på et så høyt nivå at de ansvarlige enten har mulighet til å overstyre kontrollrutiner, eller at kontrollrutinene er myntet på de lavere nivåene i foretaket. Misligheter begått av personer i

ledende stillinger kjennetegnes ofte ved at de har som hensikt å vise et bedre resultat eller en bedre økonomisk stilling enn det som er tilfelle. Dette gjøres ofte ved manipulasjon av regnskapet (Moen, Havstein & Kvalvik, 2017, s. 99-104).

Det finnes flere måter å påvirke regnskapet uten at det trenger å være ulovlig. For eksempel har en mulighet til å påvirke nedskrivninger og prøve å unngå dette i en økonomisk vanskelig situasjon. Dersom ett prisfall i markedet i utgangspunktet taler for at en skal nedskrive kan en argumentere for at dette er midlertidig for å unngå å skrive ned (Norsk regnskapsstiftelse, 2009).

2.3 Aksjeloven og allmennaksjeloven

Det er strenge krav i loven om hvordan organene i en bedrift skal gjennomføre arbeidet sitt. I Norge er det flest små og mellomstore virksomheter med liten omsetning (Skullerud, 2019). Mange av disse er aksjeselskap som har aksjeloven som gjeldende lov. Allmennaksjeloven er på generell basis ment for større selskaper, blant annet børsnoterte, og de har til forskjell for aksjeselskap mange aksjeeiere. I tillegg er kravet om aksjekapital på 1 000 000 kroner, mens kravet for aksjeselskap er på 30 000 kroner.

13. juni 1997 kom det to nye versjoner av lov av 4. juni 1976 om aksjeselskaper. Disse kjenner vi i dag som aksjeloven og allmennaksjeloven. Tidligere hadde det ikke eksistert noen lovfestede krav om forsvarlig egenkapital for aksjeselskap og allmennaksjeselskap, men dette ble implementert som en del av de nye lovene fra 1997, gjennom asl./asal. §§ 3-4 og 3-5. Lovene er hele tiden i endring, og både aksjeloven og allmennaksjeloven har de seneste årene vært gjenstand for modernisering og forenkling. Ifølge Nærings- og fiskeridepartementet (2017b, s. 5) er dette blant annet for å “reducere de økonomiske og administrative byrdene for næringslivet, (...) slik at den i større grad støtter verdiskapingen i næringslivet” (2017). I tillegg skal forenklingene, ifølge departementet, gi større muligheter til å bruke elektroniske løsninger ved forvaltningen av selskapene”.

Nærings- og fiskeridepartementet (2017b) skrev i samme proposisjon at 60 prosent av aksjeselskap i 2015 kun hadde én aksjeeier, og at 93,8 prosent hadde fire eller færre aksjeeiere. Svært mange av disse har begrenset kompetanse, både juridisk og regnskapsmessig, og dette er ifølge departementet en av årsakene til et forenklet regelverk (s. 6).

2.3.1 Krav om forsvarlig egenkapital og likviditet

I forbindelse med oppgavens problemstilling om styrets økonomiske kompetanse, er aksjeloven og allmennaksjeloven § 3-4 en viktig paragraf:

«§ 3-4. Krav om forsvarlig egenkapital

Selskapet skal til enhver tid ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet.”

Den setter krav til at selskapet til enhver tid skal ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet. Hva som er forsvarlig egenkapital er derfor ikke gitt, men er en skjønnsmessig vurdering. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn, så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket, jf. regnskapsloven § 4-5.

2.3.2 Forsvarlig egenkapital

Begrepet egenkapital har ingen konkret definisjon, verken i aksjeloven eller regnskapsloven. I fagbøker blir den ofte forklart som selskapets eiendeler fratrukket gjeld (Kristoffersen, 2016, s. 34). Aksjelovutvalget og justiskomiteen har likevel presisert at det ved ikke er snakk om den balanseførte egenkapitalen, men den reelle (Justiskomiteen, 2006). Med reell menes den virkelige verdien av selskapet, og eksempelvis eiendommer med høyere verdi enn det som er bokført i regnskapet, skal regnes med som en del av den reelle egenkapitalen (Kristoffersen, 2016, s. 392). Eventuelle merverdier som for eksempel dersom den virkelige verdien er høyere enn den bokførte, må dokumenteres godt og skal ikke være bagatellmessige (Tore Bråthen, 2001).

I boka *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, har Magnus Aarbakke (Aarbakke, Knudsen, Ofstad & Skåre, 2012, s. 180), kommentert hva som menes med begrepet forsvarlig egenkapital. Der har de presisert at det må gjøres en vurdering med utgangspunkt i hvilken type virksomhet man driver, hvilken fase selskapet er i, og om det er sannsynlig at selskapets forpliktelser vil kunne bli oppfylt. En virksomhet i etableringsfasen vil eksempelvis ha større kostnader enn tilsvarende virksomhet med normal drift (Bråthen, 2001). Dersom ledelsen har berettigede forventninger om at den økonomiske situasjonen vil bedre seg innen rimelig tid, trenger det heller ikke bety at egenkapitalen er uforsvarlig lav (Aarbakke et. al., 2012 s. 162). Dette kan

være tilfelle for sesongbaserte virksomheter, som må ta høyde for å ha tilstrekkelig med egenkapital, slik at de kommer seg igjennom lavsesongen¹. Tore Bråthen, professor i forretningsjus ved Handelshøyskolen BI, forklarer at kravet om forsvarlig egenkapital skal bidra til å ivareta interessene til selskapskreditorene, altså at långivere og investorer får igjen pengene sine (Bråthen, 2001).

I 2017 ble § 3-5 første ledd annet punktum, som handlet om at egenkapitalen måtte antas uforsvarlig dersom selskapets egenkapital var mindre enn halvparten av aksjekapitalen, fjernet fra aksjeloven (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017a). Ifølge departementet Nærings- og fiskeridepartementet (2017b, s. 62) var bakgrunnen blant annet at man kunne anta at mange styrever hadde lent seg for mye til denne formuleringen, i stedet for å se på om egenkapitalen er forsvarlig ut ifra risikoen ved og omfanget av virksomheten, slik som asl./asal. § 3-4 første ledd første punktum angir. Endringen førte til at lovteksten gikk fra å være regelbasert til mer prinsippbasert. Dette innebærer større grad av skjønn (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 104). Endringen gjaldt ikke allmennaksjeloven, som ble stående som den var på grunnlag av til EØS-forpliktelsene som Norge har (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017b, s. 60).

2.3.3 Krav om forsvarlig likviditet

I 2013 ble ordlyden i aksjeloven og allmennaksjeloven § 3-4 endret, og begrepet likviditet ble lagt til kravet om forsvarlig egenkapital. Likviditet er et nøkkeltall som viser betalingsevnen til en virksomhet. Den angir om selskapet til enhver tid har tilstrekkelige midler til å betale sine forpliktelser ved forfall, og kan eksempelvis regnes ut ved å dele omløpsmiddel på kortsiktig gjeld (Kristoffersen, 2016, s. 20 og 470).

Bakgrunnen for endringen i § 3-4 var, ifølge Justis- og beredskapsdepartementet (2013), reduksjonen i minstekravet til aksjekapital fra 100 000 kr til 30 000 kr, i tillegg til en del endringer ved utbyttereguleringene (s. 75). Dette medfører større skjønnsmessige krav til egenkapitalen, og det ble dermed foreslått at det også skulle stilles krav om forsvarlig likviditet. Departementet forsvarte endringen med å uttale at det i tillegg til å foreta fortløpende vurderinger av selskapets økonomiske stilling, også er viktig med en «påminnelse om at selskapet må ha en tilstrekkelig likviditet til å dekke sine forpliktelser» (Justis- og

¹ Aksdal, J. (februar 2019). *Halvdagskurs i praktisk styrearbeid. - Økonomi for Styremedlemmer*. s. 19.

beredskapsdepartementet, 2013, s. 77). Kravet om forsvarlig likviditet gjelder også etter utbetaling av utbytte, jf. asl./asal. § 8-1 fjerde ledd.

2.3.4 Handleplikt

I kapittel 3 i aksjeloven og allmennaksjeloven stilles det, som nevnt over, krav til egenkapitalen og likviditeten. § 3-4 sier *hvilke* krav som stilles, mens § 3-5 viser til *hvordan* man skal handle dersom det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet.

«Aksjeloven § 3-5. Handleplikt ved tap av egenkapital

(1) Hvis det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet, skal styret straks behandle saken. Styret skal innen rimelig tid innkalle generalforsamlingen og gi den en redegjørelse for selskapets økonomiske stilling. Dersom selskapet ikke har en forsvarlig egenkapital i samsvar med § 3-4, skal styret på generalforsamlingen foreslå tiltak for å rette på dette.

(2) Hvis styret ikke finner grunnlag for å foreslå tiltak som nevnt i første ledd tredje punktum, eller slike tiltak ikke lar seg gjennomføre, skal det foreslå selskapet oppløst.»

«Allmennaksjeloven § 3-5. Handleplikt ved tap av egenkapital

(1) Hvis det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet, skal styret straks behandle saken. **Det samme gjelder hvis det må antas at selskapets egenkapital er blitt mindre enn halvparten av aksjekapitalen.** Styret skal innen rimelig tid innkalle generalforsamlingen og gi den en redegjørelse for selskapets økonomiske stilling. Dersom selskapet ikke har en forsvarlig egenkapital i samsvar med § 3-4, skal styret på generalforsamlingen foreslå tiltak for å rette på dette. I tilfeller som nevnt i annet punktum, skal generalforsamlingen innkalles senest innen seks måneder.

(2) Hvis styret ikke finner grunnlag for å foreslå tiltak som nevnt i første ledd fjerde punktum, eller slike tiltak ikke lar seg gjennomføre, skal det foreslå selskapet oppløst.»

Vi ser at allmennaksjeloven er tydeligere enn aksjeloven. Den har krav om at selskapets egenkapital ikke skal være mindre enn halvparten av aksjekapitalen, og at det må innkalles til generalforsamling, senest innen seks måneder, i de tilfeller der egenkapitalen er lavere enn dette.

Hvis styret har vurdert egenkapitalen til å være uforsvarlig lav i henhold til asl./ asal. § 3-4, trer handleplikten til styret inn. Styret har da en plikt til å innkalle generalforsamlingen og informere de om selskapets økonomiske stilling. I tillegg må styret utarbeide forslag til tiltak for å få egenkapitalen opp på et tilfredsstillende nivå. Dersom ikke styret foreslår tiltak som generalforsamlingen kan vedta, skal selskapet etter loven foreslås avvirket. Det er styret sin vurdering av risiko og omfang som ligger til grunn i vurderingen av størrelsen på den reelle egenkapitalen (Søland, 2010, s. 37-38).

I situasjoner der handleplikten er blitt gjeldende bør styret også vurdere graden av insolvens, med tanke på forutsetningen om fortsatt drift, jf. regnskapsloven § 4-5. Insolvens innebærer for det første at selskapet er illikvid, som vil si at en ikke klarer å betale forpliktelsene sine ved forfall. For det andre vil det si at selskapet er insuffisient, som innebærer at gjelden er større enn eiendelene. Selskapet må være både illikvid og insuffisient for å være insolvent (Kristoffersen, 2016, s. 516). I så tilfelle skal selskapet tas under konkursbehandling, jf. konkursloven § 60.

Brudd på handleplikten kan føre til at styremedlemmer kan bli personlig erstatningsansvarlige etter asl./asal. § 17-1. Ifølge Branch Manager Eli-Anne Kolberg i forsikringselskapet AIG Norge er dette de vanligste årsakene til at styremedlemmer bryter loven, og som kan føre til at de blir erstatningspliktige (Flaaten, 2018b):

- Informerer ikke kreditleverandører og långivere om svak økonomi
- Manglende styring og kontroll av selskapet
- Begjærer oppbud for sent, og drifter med andre ord selskapet på kreditors regning
- Feilinformasjon til eiere og investorer

Advokat Thomas Abrahamsen fra Kluge advokatfirma AS har i sin presentasjon av styreansvar forklart nærmere om handleplikten. Han skriver at det ut ifra loven kan virke som at det er tilstrekkelig at styret vurderer situasjonen og foreslår tiltak, men slik er det ikke. Styret har plikt til å benytte sin forvaltningsmyndighet og iverksette tiltakene selv (Abrahamsen, u.å.).

2.3.5 Opplysningsplikt

Opplysningsplikt går ut på at den ene kontraktspart plikter å opplyse en medkontrahent om nødvendig informasjon som en trenger for å vurdere om en vil inngå avtalen eller ikke, jf. avtaleloven § 33 og den ulovfestede lojalitetsplikt (HR-1995-114-A, s. 1470). Brudd på disse

innebærer blant annet å unngå å opplyse og å gi feil opplysninger. Aksjonærer, myndigheter, ansatte og kreditorer er eksempler på hvem styret har opplysningsplikt overfor (Jusinfo, u.å.). Hvis egenkapitalen i en bedrift svekkes, eller handleplikten trer inn, skjerpes opplysningsplikten til styret (Abrahamsen, u.å.).

2.3.6 Erstatningsansvar

Aksjeloven og allmennaksjeloven § 17-1 viser til den alminnelige ansvarsregel som sier:

- (1) Selskapet, aksjeeier eller andre kan kreve at daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, gransker eller aksjeeier erstatter skade som de i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende.
- (2) Selskapet, aksjeeier eller andre kan også kreve erstatning av den som forsettlig eller uaktsomt har medvirket til skadevolding som nevnt i første ledd. Erstatning kan kreves av medvirkeren selv om skadevolderen ikke kan holdes ansvarlig fordi han eller hun ikke har utvist forsett eller uaktsomhet.»

I norsk rett foreligger det tre vilkår for erstatningsansvar (Langfeldt, Bråthen, Viken og Minde, 2017, s. 459):

- Erstatningsrelevant skade
- Adekvat årsakssammenheng mellom ansvarsgrunnlaget og skaden
- Påregnelig ansvarsgrunnlag

I tilfeller som angår styret og erstatningsansvar, vil skade i denne sammenhengen dreie seg om en negativ effekt i kroner og ører, eksempelvis på grunn av tap av inntekter. Adekvat årsakssammenheng vil si at det må være sannsynlig at det foreligger en årsakssammenheng mellom den økonomiske skaden som har skjedd og handlingen som er foretatt. Altså at skaden ikke hadde skjedd dersom handlingen ikke hadde blitt utført. Videre ser en at det ikke kun trenger å dreie seg om *hva* styrets medlemmer har foretatt seg, men også det å unnlate å handle eller informere kan føre til erstatningsansvar. Samtidig er det et vilkår at skaden ikke må være fjern eller påregnelig (Langfeldt et. al., 2017, s. 464).

Det må også foreligge ansvarsgrunnlag for å bli erstatningsansvarlig, og det skilles vanligvis mellom erstatningsansvar som følge av skyld (culpaansvar/subjektivt ansvar), og objektivt ansvar (Langfeldt et. al., 2017, s. 458). Culpaansvar vil si at man har handlet på en måte som er klanderverdig, og som er utført forsettlig eller uaktsomt (Langfeldt et. al., 2017, s. 465). Det objektive ansvarsgrunnlaget handler om ansvar som følge av eksisterende lov, eller et

ulovfestet objektivt ansvar der rettspraksis eller sedvane er bakgrunnen til ansvarsgrunnlaget. Advokat Thomas Abrahamsen forklarer, i sin presentasjon om styreansvar, at en legger til grunn den objektive forsvarlighetsnormen og den subjektive tilregnelighetsbetingelsen, og fremsetter to spørsmål som kan stilles for å vurdere dette. Når en skal vurdere om styret har brutt den objektive forsvarlighetsnormen kan en stille spørsmålet: “bør styremedlemmer generelt kunne opptre slik?” Om den subjektive tilregnelighetsbetingelsen sier Abrahamsen at en kan stille spørsmålet: “finnes det unnskyldning for at dette konkrete styremedlemmet ikke forholdt seg slik han/hun burde?” (Abrahamsen, u.å.).

2.4 Norfield shipping AS saksøker Reservoir Exploration Technology ASA

Et godt eksempel på en erstatningssak hvor det forelå brudd på handleplikten, var saken mellom RXT ASA og Norfield Shipping AS². Da seismikkselskapet Reservoir Exploration Technology ASA (RXT) gikk konkurs 14.06.2013, ble alle styremedlemmene i selskapet saksøkt av Norfield Shipping AS (TBERG-2015-69325, s.1 og 4).

Styret i RXT var blant annet satt sammen av to siviløkonomer og to styremedlemmer med en rekke styreverv bak seg. De hadde også relevant utdannelse i forhold til bransjen, og et av styremedlemmene var kjent utad med erfaring fra både politikken og fra næringslivet (TBERG-2015-69325, s. 4). Bakgrunnen for søksmålet var at Norfield leide ut båter til RXT fra våren 2012, men manglet innbetaling fra RXT for hyre av to båter. Norfield saksøkte også RXT for kompensasjon for et bunkerskrav som RXT skulle betalt for, men som Norfield hadde blitt satt ansvarlige for. Det rettslige grunnlaget for saksøkingen er allmennaksjeloven § 17-1, som omhandler erstatningsansvar, i tillegg til kontraktsrettslig lojalitetsbrudd etter ulovfestede regler. Norfield fikk medhold i det beløpsmessige erstatningskravet, og de fem styremedlemmene ble holdt personlig erstatningsansvarlige for et beløp på over 25 millioner kroner etter lemping. Styret hadde styreansvarsforsikring på 50 millioner kroner, men den ble ikke vedlikeholdt. (TBERG-2015-69325, s. 10).

2.4.1 Rettens vurdering av kravene til forsvarlig egenkapital og likviditet

Retten konkluderte i denne saken med at RXT ikke hadde sørget for forsvarlig egenkapital og forsvarlig likviditet. Kravet om at egenkapitalen skal utgjøre minst 50 prosent av aksjekapitalen for allmennaksjeselskap, var ikke innfridd. RXT mener derimot at de var åpne og opplyste om

² Sak nr. 7 i vår oversikt.

dette i flere rapporter. Egenkapitalprosenten utgjorde ikke mer enn 7,8 prosent av aksjekapitalen i slutten av 2011 (TBERG-2015-69325, s. 19).

Styret i RXT mottok flere revisorbrev hvor de ble pålagt å nøye vurdere og analysere den økonomiske situasjonen, da også om de hadde forsvarlig egenkapital og likviditet (TBERG-2015-69325, s. 49). Retten uttalte at siden styret hadde valgt å se bort fra revisorbrevene i en krevende økonomisk situasjon, betyr det at de hadde mangel på kunnskap om selskapets økonomi og dette sees på som uaktsomt (TBERG-2015-69325, s. 28 og 49). Styret hadde ingen skriftlige bevis på at de hadde gjennomført analyser eller diskutert uforsvarlig egenkapital eller likviditet på styremøtene. De fulgte ikke opp kravene fra revisor (TBERG-2015-69325, s. 45). RXT mener derimot at Norfield var opplyst og godt kjent med at likviditeten i selskapet ville være vanskelig i en periode, og at kundene måtte betale RXT før Norfield og andre kreditorer kunne betales. Handleplikten intrådte for RXT da egenkapitalen var lavere enn 50 prosent av aksjekapitalen allerede i 2010. I årsrapporten kommenterte de likevel at “The company's equity is considered to be appropriate to its objectives, strategy and risk profile.” Dette kan tolkes som at styret mente de hadde forsvarlig egenkapital (TBERG-2015-69325, s.18-19).

Styreleder i RXT mente at de var i “morgendagens marked” og at markedet deres var i startfasen. Ut ifra dette vurderte likevel ikke retten at RXT var i en slik fase, hvor et lavt egenkapitalnivå og en svak lønnsomhet kunne aksepteres. Retten mente at deres oppstartsfase var forbi, og at deres historie med vedvarende økonomiske problemer skulle tilsi at de burde hatt et høyere og ikke lavere egenkapitalkrav.

I vurderingen om egenkapitalen er forsvarlig skal en ta hensyn til risikoen ved virksomheten (TBERG-2015-69325, s. 19). I dommen fremgår det at RXT hadde høye faste kostnader. Selskapet tok stor risiko hvis ikke kontraktene ble lønnsomme eller gjennomført, slik at de kunne få inntekter til å dekke kostnadene sine. Den store risikoen for å ikke få dekket kostnadene krevde en større buffer i egenkapitalen. Til tross for at styreleder Jakobsen opplyste om en lønnsomhetsmargin på 40-45 prosent, vurderte retten at selskapet hadde en usikkerhet og risiko knyttet til lønnsomhetene i kontraktene. Det viste seg at det aldri var blitt gjennomført etterkalkyler av lønnsomheten etter tredje kvartal 2011. Samtidig påpekte revisor at regnskapsinformasjonen var for svak til å gjennomføre en god internkontroll. Ifølge revisor var periodiseringen av inntektene og utgiftene en av faktorene til lite presis regnskapsinformasjon (TBERG-2015-69325 s. 25).

I vurderingen om RXT hadde forsvarlig likviditet vurderte retten selskapets gjeld. Strukturen til gjelden var også sentral. Det kommer frem i denne forklaringen at “ jo mer gjeld et selskap har, og jo mer kortsiktig gjelden er, jo mer kreves av likviditetsbasen”. I RXT sin situasjon var leverandørgjelden svært høy og den økte med hele 155 millioner kroner på ett år. Retten sin skjønnsmessige vurdering tilsier at RXT burde i det minste hatt en likviditet som innebar positiv arbeidskapital. Det vil si at omløpsmidler minus kortsiktig gjeld skulle vært positiv men det var det ikke (TBERG-2015-69325, s. 25).

I følge Sticos er manglende vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet, en uaktsom handling mer enn en feilvurdering. Dette vil si at det er bedre å gjennomføre en feilaktig vurdering enn å velge å ikke gjennomføre en vurdering (Sticos, 2016). Uansett om handlingene er uaktsomme eller forsettlige, kan det medføre erstatningsansvar etter asl. § 17-1. Løvdal (2003) forklarer dette i tidsskrift for forretningsjus, at passivitet fører raskere til erstatningsansvar enn hvis styret har dårlig forretningsmessig skjønn“ (s. 503).

2.4.2 Ulike tiltak styret vurderte eller gjennomførte

RXT arbeidet med ulike kontrakter som et tiltak for å redde den økonomiske situasjonen. De vurderte også å sette ned aksjekapitalen, og på denne måten få egenkapitalen over halvparten av aksjekapitalen. Dette ble ikke gjort, da dette ikke ville styrke egenkapitalen. De saksøkte foreslo også en emisjon som tiltak, men de hadde forventninger om høye inntekter fra 2012-kontraktene og tenkte derfor at emisjon ikke var nødvendig. Retten mener at en emisjon ikke ville gjøre egenkapitalen forsvarlig og at kontraktene alene ikke kunne få egenkapitalen opp på et forsvarlig nivå.

Tiltaket de valgte etter at handleplikten ble gjeldende, var å engasjere et firma som skulle gi de finansiell rådgivning i forhold til mulige strategiske tiltak. Fra dette selskapet fikk de et råd om oppkjøp, men RXT hørte ikke på rådet. I stedet ville de satse på et joint venture-selskap (GeoRXT), som et tiltak. Dette løste ikke de økonomiske problemene (TBERG-2015-69325, s. 6). RXT prøvde også å inngå en factoring-ordning med blant andre forsikrings-selskapet If, men de takket nei. Factoring innebærer at et annet selskap skulle kjøpe RXT sine fordringer slik at RXT kunne få inntektene sine raskt, og det andre selskapet skulle inndrive pengene. Dette ville ifølge rettsdommen ikke være en varig løsning som alene kunne snu på den økonomiske situasjonen. Styret forsøkte også å innhente mer kapital fra aksjonærene, blant annet fra den

største aksjonæren Lime Rock Partners, som eide 18,4 prosent. Forsøket var imidlertid mislykket.

Retten vurderte at styrets medlemmer ikke hadde fulgt handlingsregelen i § 3-4 og 3-5, med grunnlag i at dette ikke hadde vært et tema på styremøtene. Styret mente at selskapet var solvent i en rapport datert september 2012. Dette til tross for en dårlig likviditets- og egenkapitalsituasjon. Argumentet til RXT var at situasjonen var midlertidig. Selv om selskapet var insuffisient, ble ikke dette nevnt på styremøter (TBERG-2015-69325, s. 17). En svært høy negativ egenkapital i slutten av 2012 gjorde at styret konkluderte med at RXT var konkurs. Selv om de var pliktige til å erklære seg konkurs, etter konkursloven § 60, ville de likevel vente til nyåret med å gjøre dette.

Saksøkers sakkyndige vitne Frank Eithun Helland konkluderte med at RXT var insuffisient den 29.03.12. Dette er cirka ni måneder før RXT selv sier at de er insuffisient. Helland sier dette skyldes at RXT hadde valgt en for kortsiktig nedskrivingsplan av eiendelene. Han mener videre at verditapet og nedskrivningen av eiendelene ikke skjedde plutselig, men at reduksjon i verdi skjedde lineært (TBERG-2015-69325, s. 23).

Dagens næringsliv opplyste i august 2018 at det skal ha blitt inngått forlik i denne saken (Bjerknes, 2018). Det betyr at det er oppnådd enighet mellom partene i saken, eller at det er inngått et rettsforlik hvor tvisten er endelig avgjort (Lovdata, 2012).

3 Metode

I dette kapittelet vil vi presentere oppgavens forskningsdesign og våre metodevalg. Vi vil også begrunne hvorfor vi har tatt de valgene vi har tatt. Vi har valgt å innhente vår data ved å gjennomføre en spørreundersøkelse på Haugalandskonferansen, utføre dokumentanalyse av dommer fra Lovdata Pro, intervju advokater med erfaring fra blant annet selskapsrett, samt datainnhenting fra ulike forsikringsselskaper.

Det vanligste er at en velger mellom kvantitativ metode og kvalitativ metode, men i mange tilfeller vil det være tjenlig å benytte seg av begge metodene, såkalt metodetriangulering (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2011, s. 35 og 421). På denne måten vil datagrunnlaget i oppgaven bli mer pålitelig og utfyllende. Vi benyttet derfor funnene fra spørreundersøkelsen som grunnlag når vi skulle intervju advokatene. På denne måten fikk vi mulighet til å styrke troverdigheten til de svarene vi hadde fått i spørreundersøkelsen. Dette er årsaken til at vi valgte å benytte oss av både kvantitativ og kvalitativ datainnsamling.

3.1 Kvantitativ metode

Kvantitativ metode kjennetegnes ved at en samler inn data i form av tall i stedet for tekst (Johannessen et. al., 2011, s. 255). I denne oppgaven har vi valgt å benytte oss av spørreundersøkelse, som er et godt eksempel på en kvantitativ metode (Johannessen et. al., 2011, s. 35). Ved å telle opp alle svarene vi fikk, kunne vi gjøre enkle eller mer avanserte analyser (Johannessen et. al., 2011, s. 417). Vi valgte denne metoden fordi den er god når det gjelder sammenligning av svar, den er effektiv med tanke på tid og den gjør det mulig å få mange respondenter. I tillegg kan spørreundersøkelse gi mulighet til å generalisere fra utvalg til populasjon, men det innebærer at en blant annet har en god nok utvalgsstrategi (Johannessen et. al., 2011, s. 277).

3.1.1 Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelsen delte vi ut på Haugalandskonferansen, som ble holdt 15. mars på Scandic Maritim hotell i Haugesund sentrum. Vi hadde på forhånd kontaktet de som var ansvarlige for konferansen. Vi var derfor på gjestelista, og fikk et godt egnet område der vi kunne stå å dele ut spørreundersøkelsen i pausene. Selve undersøkelsen bestod av 14 spørsmål med svaralternativ, og et spørsmål der respondentene kunne komme med utfyllende kommentarer. Det vi ønsket å finne ut var hvilken økonomisk kompetanse og forståelse styremedlemmer har rundt §§ 3-4, 3-5

og 17-1 i aksjeloven og allmennaksjeloven. Samtidig ønsket vi å undersøke hvilken erfaring de har fra sine styreverv med tanke på det økonomiske aspektet. På fremsiden av spørreundersøkelsen informerte vi respondentene om at dette var en anonym undersøkelse, og at all data ville bli behandlet konfidensielt, jf. forvaltningsloven § 13.

For at vi skulle ha mulighet til å gjøre avanserte statistiske analyser valgte vi å ha skalerte svaralternativ fra en til fem, samt at vi hadde med alternativene *vet ikke* og *ikke aktuelt* i de spørsmålene som inneholdt påstander. Ved å ta med de to siste svaralternativene kunne vi få bedre svar på hvorfor respondenten ikke hadde besvart spørsmålet, og i tillegg ha et svaralternativ til de respondentene som ikke var i stand til å svare på det som det ble spurt om (Johannessen et. al., 2011, s. 289). I forbindelse med arbeidet med spørreundersøkelsen, testet vi den ved å kontakte to personer i næringslivet som vi visste satt i et eller flere styrever. Årsaken til at vi valgte å gjøre en slik pretest var at det blir anbefalt i litteraturen at fagpersoner eller personer med de samme egenskapene som respondentene brukes som prøvekaniner (Johannessen et.al, 2011, s. 292). Vi hadde også dialog med veileder, og vi fikk gode, konstruktive tilbakemeldinger fra både testpersonene og veileder. Justeringene vi gjorde før konferansen var derfor små.

Til Haugalandskonferansen var det invitert ca. 500 personer fra næringslivet i blant annet Haugalandet og Sunnhordland. Tanken var at mange av deltakerne mest sannsynlig *var* eller *hadde vært* en del av et eller flere styrever i næringsvirksomhet. Denne måten å velge utvalg på blir kalt bekvemmelighetsutvalg (Johannessen et. al., 2011, s. 115). Dette er ikke et representativt utvalg, fordi vi har ikke tatt hensyn til alder, kjønn, geografisk spredning og andre variabler som bidrar til at vårt utvalg er representativt for norske styremedlemmer. Årsakene til at vi likevel har valgt denne måten å velge ut våre respondenter på, er at det er mindre tidkrevende. I tillegg er det enklere å få nok respondenter til å gjennomføre analyser. Samtidig visste vi at deltakerne på konferansen var voksne mennesker i alle aldre, og godt representert med tanke på begge kjønn.

Bruttoutvalget var alle 500 deltakerne på konferansen, og 118 deltakere mottok spørreundersøkelsen. Mange takket nei til å bidra, og en god del leverte ikke inn undersøkelsen de hadde mottatt. En mulig årsak til at mange ikke ville bidra kan være at dette var i pausen deres på konferansen og antakeligvis ville bruke sin fritid på andre ting. Det kan også være at de ville beskytte selskapene de sitter i styrever for, og kanskje var redde for å bryte taushetsplikten,

til tross for at undersøkelsen var anonym. Svarprosenten var på kun 10,6 prosent, men vi fikk likevel et nettoutvalg på 53 deltakere. 3 av de innleverte spørreundersøkelser kunne av ulike grunner ikke brukes i analysen, og vi stod da igjen med 50 respondenter. Bortfallet fra bruttoutvalget var med andre ord stort, og en kan derfor stille spørsmål om vårt nettoutvalg er representativt til å kunne generalisere i populasjonen (Johannessen et al. 2011, s. 263-264). På den andre siden kan et utvalg på minst 30 brukes til statistisk dataanalyse, og gir grunnlag til å si noe ut ifra svarene (Johannessen et al., 2011, s. 262). Vi var derfor fornøyde med nettoutvalget vårt på 50. Samtidig skal det mye til for å få signifikante resultat med så få respondenter, og dette kan være årsaken til at vi har funnet få signifikante resultat. Av de 50 respondentene fra spørreundersøkelsen som vi har brukt i vår analyse, svarte alle at de *er* eller har vært medlem i et eller flere styrer.

I spørreundersøkelsen spurte vi hvilken selskapsform respondentene hadde mest erfaring som styremedlem fra, og det var hele 68 prosent som hadde mest erfaring fra små selskaper. Ifølge SSB har 82 prosent av norske selskaper fire eller færre ansatte, og dette kan tyde på at det er snakk om små selskaper (Skullerud, 2019a). Det viser at de som har svart på undersøkelsen vår kan være et godt utvalg som kan reflektere norske styrer.

3.1.2 Sekundærdata fra Statistisk sentralbyrå

Vi har hentet kvantitative tall fra Statistisk sentralbyrå og brukt det som datamateriale i drøfte- og konklusjonsdel i oppgaven. Denne dataen har vi benyttet direkte i oppgaven ved å lage kakediagrammer, men vi har ikke utført statistiske tester av dataen.

3.2 Kvalitativ metode

En kvalitativ metodetilnærming er innsamling av data i form av tekst, lyd og bilde. En kan eksempelvis benytte seg av gruppesamtaler, intervju, dokumentanalyse eller observasjon. Dette analyseres og må sees i sammenheng med situasjonen en er i, og med respondentene som skal svare (Johannessen et. al., 2011, s. 103). Et kjennetegn ved kvalitative undersøkelser er at de er tidkrevende, og det er ofte få respondenter sammenlignet med kvantitative undersøkelser (Johannessen et. al., 2011, s. 103-104).

3.2.1 Intervju

I vår forskningsprosess har vi valgt å benytte oss av kvalitativt intervju som en supplerende metode til den kvantitative spørreundersøkelsen. Ved å intervju fikk vi muligheten til å samle

inn detaljerte og fyldige beskrivelser fra intervjuobjektet. Når en benytter spørreskjema med svaralternativer vil dette binde respondentenes svar i større grad enn ved bruk av intervju, hvor de har større frihet til å uttrykke seg (Johannessen et. al., 2011, s. 143).

Vi fikk muligheten til å delta på et kurs om styrearbeid og styreansvar 11. april, som ble holdt av to advokater fra Eurojuris, og som har bakgrunn fra selskapsrett og styrearbeid. Etter kurset hadde vi avtalt å intervju dem. I intervjuet stilte vi spørsmål som bygget på de funnene vi hadde fått fra spørreundersøkelsen på Haugalandskonferansen. Videre ville vi høre advokatenes synspunkter på hvordan styremedlemmer bør forholde seg til aksjeloven. Vi ønsket også å høre om de hadde noen tanker rundt problemstillingen til denne oppgaven. Siden en ikke har lov til å bruke opptak i intervjuprosessen uten å ha fått godkjenning fra NSD, benyttet vi oss av notater som datainnsamlingsmetode.

Strukturen i intervjuet var semistrukturert siden vi hadde en overordnet intervjuguide med konkrete spørsmål, men vi hadde også frihet til å variere spørsmål og tema ettersom intervjuet utviklet seg. Vi valgte også denne typen struktur fordi vi var nysgjerrige på informantenes meninger utover våre spørsmål (Johannessen et. al., 2011, s. 144-145). Vi kunne valgt å intervju en gruppe styremedlemmer, og på denne måten fått mer utfyllende og friere svar. Dette ville derimot vært mer tidskrevende med tanke på oppgavens omfang. Vi valgte derfor å heller intervju advokatene fra Eurojuris, med bakgrunn i deres erfaringer med styre- og erstatningsansvar. Etter at oppgaven var ferdigstilt var vi i dialog med advokatene igjen, for å få bekreftet at vi hadde tolket deres uttalelser riktig. Vi fikk en endelig godkjennelse på dette.

Vi har i tillegg kontaktet forsikringsselskapene If og Gjensidige via telefon. Der fikk vi snakke med en advokat fra If, og produktsjefen for styreansvarsforsikring i Gjensidige. Vi kontaktet de for å høre om de hadde tall på hvor mange som har styreansvarsforsikring. Vi ønsket også tall på hvordan utviklingen i antall søksmål har vært, hvor mange saker som ikke når retten og hvor mange som inngår forlik.

3.2.2 Dokumentanalyse

Dokumentanalyse innebærer å bruke sekundærdata som er samlet inn eller skrevet av andre. Dette er en utbredt forskningsmetode når man ønsker å analysere hva mennesker har gjort eller sagt (Jacobsen, 2015, s. 170 og 187). Vi har valgt denne metoden for å kunne analysere rettsavgjørelser som er aktuelle for vår problemstilling.

Vi kontaktet det Oslo-baserte advokatfirmaet Wiersholm og advokat Olav Fr. Perland, som blant annet jobber mye med selskapsrett. Perland har skrevet flere artikler om styreansvar, og har i tillegg holdt foredrag om emnet (Wiersholm, u.å.). I den forbindelse har han forsøkt å holde oversikt over alle erstatningsaker mot styremedlemmer og daglige ledere som har vært oppe i retten, og som er tilgjengelige på Lovdata Pro. Denne oversikten på 250 saker fikk vi tilgang til.

Olav Fr. Perland har selv uttalt at man skal være forsiktige med å trekke for store slutninger av slikt materiale, fordi registrering av dommer i Lovdata sin database har økt de siste årene (Perland, 2013). Med andre ord kan antall dommer fra tidligere år være større enn det som fremkommer fra Lovdata Pro sine nettsider. I tillegg sier han selv at han kan ha oversett fellende dommer. Vi har i våre søk funnet fire dommer som Fr. Perland ikke hadde i sin oversikt. For å bruke oversikten over de 250 dommene vi fikk i vår oppgave, måtte vi luke vekk de som ikke var aktuelle med tanke på vår problemstilling. Vi endte da opp med 40 saker fra 2002 og frem til i dag som omhandler §§ 3-4 og 3-5 i tillegg til §17-1, og som har vært oppe i det norske rettssystemet. Disse 40 sakene kom vi frem til ved å se på alle de 250 sakene som Olav Fr. Perland hadde i sin oversikt. Deretter lagde vi en oversikt over de 40 sakene, for å prøve å finne gjentagende årsaker til at styremedlemmene ble personlig erstatningsansvarlige. Dette ønsket vi å gjøre for å forsøke å få svar på hvilket behov norske styrever har for økonomisk kompetanse, som er oppgavens problemstilling. Det er viktig å merke seg at svært mange saker ender opp i forlik, og noen saker blir aldri registrert i offentlige arkiv. Perland uttalte selv til Sysla.no i 2018 at sakene som ender i retten bare er toppen av isfjellet (Flaaten, 2018a).

Våre egne søk, og dataen som er overlevert fra advokatfirmaet Wiersholm, har kun resultert i to høyesterettsdommer som er aktuelle for vår problemstilling: Ulvesund-saken (HR-2017-2375) og Håheller-saken (HR-2016-1440-A). Vi har likevel i denne oppgaven valgt å ha fokus på RXT-saken fra Bergen tingrett, som gikk mer inn på det som vår oppgave handler om.

3.3 Vurdering av metodevalg

I forskningsarbeid er det viktig å ha fokus på om den informasjonen vi jobber med er troverdig, pålitelig, overførbar og bekreftbar (Johannessen et. al., 2011, s. 243). I denne sammenhengen har vi hele veien vært kritiske til egne resultat, og hele tiden vurdert om måten vi har jobbet på har vært korrekt.

3.3.1 Reliabilitet og validitet

Gjennom hele forskningsprosessen har vi vurdert reliabiliteten til den innsamlede dataen. Reliabiliteten kan forklares som hvor nøyaktig og pålitelig dataen er, og om en kan stole på undersøkelsens data. Dette kan gjøres ved nøye vurderinger av utvalget og måten man samler inn data på (Johannessen et. al., 2011, s. 44).

Johannessen et al. forklarer at dersom en har større bortfall fra utvalget enn 60 prosent kan dette være problematisk for å klare å oppnå relevant og gyldig data med god nok validitet (Johannessen et al. s. 409-410, 2011). Validitet kan beskrives som hvor relevant eller hvor godt dataene representerer fenomenet, eller gir svar som er gyldige i forhold til å kunne forklare problemstillingen (Johannessen et al., 2011, s. 73 og 365). Som nevnt tidligere hadde vi et nettutvalg på 50 respondenter, og dette kan være negativt for validiteten i dataene vi samlet inn. Det er ikke sikkert at dataene fra spørreundersøkelsen er relevant og gyldig nok til å kunne si noe generelt om hvor viktig det er med økonomisk kompetanse i norske styrer.

3.3.2 Type 1- og type 2-feil

Når en benytter seg av spørreundersøkelse, og ønsker å finne slutningsstatistikk, er det flere feilkilder en bør være oppmerksom på. Ved type 1-feil kan en komme til en konklusjon der en beholder nullhypotesen, mens det i realiteten er den alternative hypotesen som er riktig. Type 2-feil er når en beholder en nullhypotese som ikke er riktig. For å redusere mulighetene for å gjøre type 1 og type 2 feil, bør en velge et signifikansnivå som passer til det man undersøker. Det er vanlig å velge et signifikansnivå på 95 prosent. P-verdien forteller hvor sannsynlig det er at en forkaster en riktig nullhypotese. Dette vil si at dersom p-verdien er lavere enn 0,05 forkastes nullhypotesen og den alternative hypotesen beholdes. En kan imidlertid aldri være sikker på at dette er riktig og vi utelukker derfor ikke at våre signifikante funn har type 2-feil (Johannessen et. al., 2011, s. 409-410).

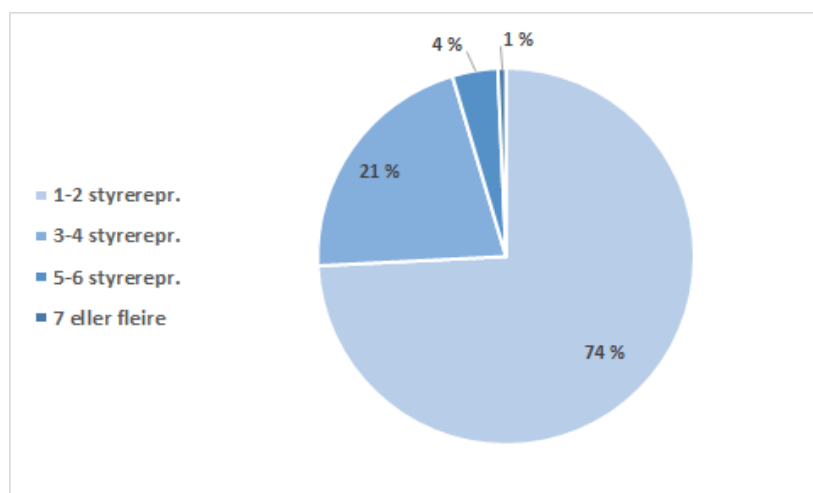
Det er dermed ikke sikkert at en bør bruke 95 prosent som signifikansnivå. Da vi testet for sammenheng mellom den opplevde økonomiske kompetansen opp mot hvordan respondentene svarte på de andre spørsmålene, fikk vi bare signifikant resultat i ett av tilfellene. Dersom vi i større grad hadde valgt å benytte 90 prosent som signifikansnivå, hadde vi fått flere signifikante sammenhenger, men samtidig ville det vært større sjanse for å forkaste en riktig nullhypotese. For å kunne generalisere for populasjonen må en ha 95 prosent signifikansnivå. Siden vårt

utvalg uansett ikke kan brukes til å generalisere har vi likevel valgt å legge frem et resultat der vi får 90 prosent signifikansnivå.

4 Resultat og drøfting

I denne delen av oppgaven vil vi legge frem resultater fra vår forskning, og analysere og drøfte de i en større sammenheng opp mot problemstillingen og aktuell teori. For å gjøre det oversiktlig for leseren har vi valgt å drøfte under ulike temaer. Vi har samlet funnene fra analysene av dommene, resultater fra spørreundersøkelsen og fra intervjuet, og på denne måten forsøker vi å redusere graden av gjentakelse.

Tall fra statistisk sentralbyrå viser at det er 314 554 personer i Norge som innehar et eller flere styreverv i et aksjeselskap eller et allmennaksjeselskap (Soland & Kittilsen, 2019). Per 30. januar 2019 var det registrert 581 956 virksomheter i landet, og over 98 prosent av disse har 49 ansatte eller færre. Over 82 prosent av virksomhetene hadde fire eller færre ansatte, og mesteparten av disse var selskap uten en eneste ansatt (Skullerud, 2019a). De fleste virksomhetene i Norge er med andre ord små (Skullerud, 2019b), som igjen gjerne har betydning for størrelsen på styrene.

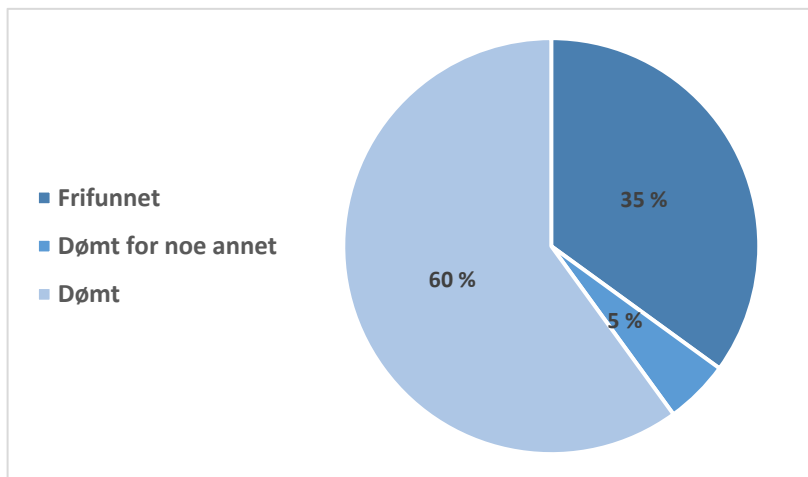
Figur 2: Størrelse på styret i AS og ASA 2019 (Soland & Kittilsen, 2019).

Tall fra SSB viser at 74 prosent av styrene i 2019 består av 1-2 styrerepresentanter (Soland & Kittilsen, 2019).

4.1 Utviklingen i antall erstatningssaker

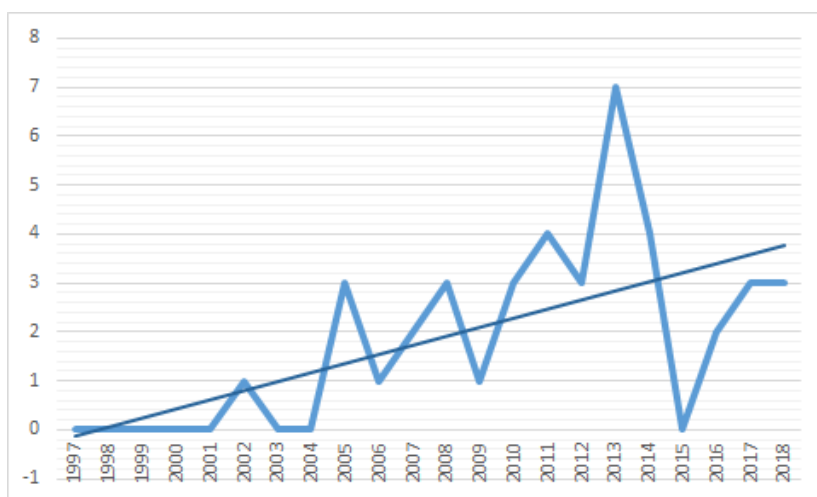
Økningen i antall erstatningssaker kan vi se i analysen vi har foretatt av dommene fra Lovdata Pro. Som nevnt tidligere i metod delen om dokumentanalyse, har vi sett på mer enn 250 erstatningsdommer som er hentet fra lovdata Pro, og som omhandler styret, daglig leder og

asl./asal. 17-1 om erstatningsansvar. Vi valgte ut de dommene som angikk asl./asal. §§ 3-4, 3-5 og 17-1, og som da var aktuelle for vår problemstilling. Vi sto da igjen med 40 aktuelle dommer som kunne brukes i vår studie.

Figur 3: Oversikt over domfellelser etter §§ 3-4, 3-5 og 17-1, fra 1997 og frem til i dag (dommer fra Lovdata).

35 prosent av de 40 sakene vi har jobbet med endte opp med frifinnelse og fem prosent av sakene endte med domfellelse for noe annet enn asl./asal. §§ 3-4 og 3-5. I vår oversikt har altså 60 prosent av sakene resultert i domfellelse av den saksøkte, der det dreier seg om uforsvarlig egenkapital og likviditet, og der kravene i § 3-5 om handleplikten ikke er blitt fulgt.

Figur 4: Utvikling i antall erstatningssaker som omhandler asl./asal. §§ 3-4 og 3-5, i perioden 1997 – 2018 (dommer fra Lovdata Pro).

Figuren over viser hvordan antall erstatningssaker har utviklet seg fra år til år i perioden fra 1997, da aksjeloven og allmennaksjeloven ble publisert, og til og med 2018. Den rette linjen er

en trendlinje som viser den gjennomsnittlige økningen i denne perioden. Ut ifra våre funn var det likevel ingen saker i rettssystemet som direkte omhandlet dette før i 2002. Etter dette har antall saker økt jevnt, med en foreløpig topp i 2013 der syv saker var oppe i rettssystemet. I 2015 var det etter våre observasjoner likevel ingen saker i rettssystemet som omhandlet dette, og antall saker etter 2013 har vært noe redusert.³

Trendlinjen i diagrammet viser likevel at denne økningen er reell, og forsikringsselskapene If og Gjensidige kan bekrefte dette på generell basis. Ingen av selskapene kunne gi oss konkrete tall på hvor mange forlik som blir inngått hvert år og som dermed unngår rettssystemet. De kunne heller ikke gi oss statistikk på antall søksmål som konkret omhandler §§ 3-4 og 3-5. Likevel opplever de vekst i antall saker som blir meldt inn. Ifølge en av If sine advokater, som vi kontaktet i forbindelse med oppgaven, har de opplevd en dobling i antall innmeldte saker fra 2017 til 2018. Mange av sakene faller likevel bort, fordi kravene ikke forfølges videre etter at sakene har blitt behandlet og ansvarsgrunnlaget kan bestrides. I vårt intervju med de to advokatene fra Eurojuris spurte vi om de kunne gi et anslag på hvor mange søksmål som ikke kommer til retten på grunn av forlik eller bortfall. De var usikre, men anslo allikevel at under 10 prosent av sakene som omhandler styreansvar som havner i retten, mens 90 prosent blir forlikt enten før det blir tatt ut stevning, eller i saksforberedelser der det er tatt ut søksmål.

Det har vært en økning i antall erstatningssaker som omhandler vurdering av egenkapital, likviditet og handleplikten (Flaaten, 2018a). Dette stemmer overens med våre funn. I intervjuet med advokatene fra Eurojuris, som jobber med selskapsrett, fortalte de at de ser den samme utviklingen. Forklaringen deres på hvorfor en opplever denne økningen, var at det er en lavere terskel for å gå til retten i dag enn tidligere, og at dette er en del av samfunnsutviklingen. De sa videre at en lettere ser muligheten for å få tilbake tapte penger i dag enn tidligere, og derfor saksøkes det oftere. I vår spørreundersøkelse var det 6 prosent som hadde opplevd at noen i styret de satt i hadde blitt erstatningsansvarlige på grunn av uforsvarlig egenkapital og likviditet. Selv om dette ikke er et høyt tall viser det at sannsynligheten for å oppleve å bli saksøkt er til stede, og at det er viktig å være klar over ansvaret som følger med et styreverv.⁴

³ Her må det, som nevnt tidligere, bemerkes at vi kan ha oversett fellende dommer, og at det eksisterer saker som ikke er registrert på lovdata Pro.

⁴ Her må det tas høyde for at noen av respondentene som svarte nei på dette spørsmålet, likevel kan ha opplevd å bli stilt erstatningsansvarlige på annet grunnlag enn asl./asal. §§ 3-4 og 3-5.

4.2 Styreansvarsforsikring

Samtidig med økningen i antall erstatningssaker ser vi også en økning i antall som tegner styreansvarsforsikring. Både If og Gjensidige har solgt styreansvarsforsikring i cirka 30 år. De siste fire årene har porteføljen til If sin styreansvarsforsikring økt med 25 prosent per år, ifølge advokaten i If. Gjensidige opplever den samme veksten, og særlig etter 2014, ifølge produktsjefen for styreansvarsforsikring. Det kan være mange grunner til at de opplever denne veksten, både i antall saker og i tegning av styreansvarsforsikring. I vårt intervju med advokatene fra Eurojuris, kom det frem at de oppfattet at de aller fleste i de mer «profesjonelle» styrene, hvor det er eksterne styremedlemmer og hvor det er mer enn ett eller to medlemmer, har styreansvarsforsikring i dag. Vi fant at 26 prosent av respondentene i vår spørreundersøkelse hadde tegnet slik forsikring. Dette stemmer godt overens med tanke på at 68 prosent av våre respondenter sitter som styremedlem i små selskap.

I vår spørreundersøkelse spurte vi om i hvilken grad styremedlemmene har vært bekymret for å bli erstatningsansvarlige. Av de som hadde tegnet forsikring, svarte over 46 prosent at de aldri har vært bekymret for dette. Av de som ikke hadde tegnet forsikring, var det 32,4 prosent som svarte at de ikke hadde vært bekymret. Våre statistiske analyser viser likevel at denne sammenhengen ikke er signifikant med et 5 prosent signifikansnivå da vår p-verdi ble på 0,6488. Vi beholder derfor nullhypotesen som sier at det ikke er sammenheng mellom graden av bekymring om de har tegnet forsikring. Vårt utvalg på 50 respondenter kan likevel gi oss en pekepinn. Det kan se ut som at det er færre som opplever bekymring for å bli erstatningsansvarlige av de som har tegnet forsikring, enn av de som ikke har tegnet forsikring. Det kan henge sammen med at en styreansvarsforsikring gir en trygghet til styremedlemmer. Samtidig kan dette være en falsk trygghet, i og med at en slik forsikring ikke dekker alle scenarier koblet mot erstatningsansvar. En kan bli stilt erstatningsansvarlig selv med styreansvarsforsikring.

På den andre siden har 64 prosent av alle respondentene, sett under ett, i en eller annen grad vært bekymret for å bli erstatningsansvarlig. Likevel svarte ingen at de har opplevd å være svært bekymret. Som advokatene fra Eurojuris uttalte, er det større risiko å sitte i et styre i dag, enn før. De forklarte at det er lettere å saksøke styremedlemmer nå enn før aksjeloven ble publisert i 1997. En mulig forklaring på økning i tegning av styreansvarsforsikring, kan være at økningen i antall rettssaker fører til at det blir mer oppmerksomhet rundt temaet, og at flere blir klar over at denne typen forsikringer finnes. Samtidig kan det tenkes at forsikringsselskapene

har satt mer fokus på denne typen forsikringer, og at de derfor har jobbet mer aktivt for å selge styreansvarsforsikring de seneste årene.

Da vi presenterte for advokatene at 64 prosent av de spurte hadde opplevd en grad av bekymring, ble de overrasket over at det ikke var flere, men de sa også at årsaken kan være at flere forsikrer seg. Advokatene utdypet at tiltakene som forsikrede styremedlemmer gjør i forbindelse med handleplikten ikke trenger å være risikofrie, og at en kan ta større risiko når en innehar en forsikring. Et annet relevant synspunkt de kom med var at en forsikring vil kunne dekke styremedlemmene sine handlinger, så lenge de har god protokoll med dokumentasjon på alt som har blitt diskutert, vurdert og gjennomført. Uten dokumentasjon vil det være større sannsynlighet for å bli dømt. Dette skjedde i RXT-saken, der mangel på dokumentasjon av hva de gjorde på styremøtene, var en av årsakene til at de ble dømt. RXT hadde heller ikke styreansvarsforsikring, og det kan også være en medvirkende faktor for at de ble personlig erstatningsansvarlige. Styreansvarsforsikring innebærer blant annet at en får tilgang til juridisk bistand som kan bidra til at en unngår å havne i retten.

Ved å se på økningen i tegning av styreansvarsforsikring, opp mot utviklingen i antall erstatningssaker som når rettssystemet, kan det stilles spørsmål ved om dette kan være en medvirkende faktor til at antall saker som når rettssystemet etter 2013 kan være noe redusert.

4.3 Forenkling av aksjeloven

Aksjeloven har blitt endret de senere årene, blant annet ved at vurdering av likviditet ble lagt til i 2013, og at egenkapitalen fra 2017 ikke lenger måtte være 50 prosent av aksjekapitalen. Det har skjedd en overgang der aksjeloven §§ 3-4 og 3-5 har gått fra å være regelbasert til mer prinsippbasert, med større grad av skjønn (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 104). Med denne skjønnsmessige vurderingen kan det også følge større utfordringer for styret med tanke på den økonomiske kompetansen som kreves. Kravet om at egenkapitalen måtte være minst 50 prosent av aksjekapitalen passet ikke for alle aksjeselskaper og kunne derfor være misvisende. Dette kunne blant annet skape problem for selskap i en oppstartsfase med lavere egenkapital, enn for et selskap som er sesongbasert og trenger en høyere egenkapital som buffer i lavsesong.⁵

⁵ Aksdal, J. (februar 2019). *Halvdagskurs i praktisk styrearbeid. - Økonomi for styremedlemmer.*

Vi spurte advokatene fra Eurojuris hvordan de mener utviklingen av aksjeloven påvirker styrearbeid. De mente at styremedlemmer utførte vurderingen av egenkapital i større grad når kravet om 50 prosent gjaldt. Da var det lettere å krysse av for at plikten var utført. De la til at nå som dette er en mer skjønnsmessig vurdering, er det mer vanlig å stole på at den med økonomisk kompetanse, i eller utenfor styret, klarer å ta seg av de vurderingene som er nødvendige. De sa at mange styre i realiteten ikke styrer slik de skal, og at færre faktisk vurderer egenkapitalen i samme grad som før loven ble endret. Videre forklarte de at de trodde at mange styremedlemmer skulle ønske de hadde en mer konkret sjekkliste som fortalte hva og hvordan de skulle utføre sine styreverv. Denne sjekklisten ble mindre tydelig da aksjeloven ble endret i 2017. Advokatene brukte veitrafikkloven som en metafor for aksjeloven. De sa at dersom en tar bort fartsgrensene, og bilistene kun har som plikt å “ferdes hensynsfullt og varsomt”, blir loven vanskeligere å tolke.

En annen endring som har skjedd i aksjeloven, er at de minste aksjeselskapene etter 2011 ikke lengre må benytte seg av revisor, jf. asl. § 7-6. Som følge av dette valgte mange små selskaper bort revisor for å spare kostnader, presiserte advokatene. Uten revisor stilles det større krav til den økonomiske kompetansen i styrene til små selskap. Samtidig er det vanlig at små selskap får hjelp av en ekstern regnskapsfører som blant annet kan bidra med vurderingen av egenkapital og likviditet. Baksaas & Steinheim anbefaler å benytte seg av ekstern revisor eller regnskapsfører for å unngå bevisste feil (Baksaas og Stenheim, 2015, s. 391). Advokatene mente at etterhvert som antall erstatningssaker øker, vil også de små selskapene i større grad se behovet for å ha denne kompetansen, slik at de kan gjøre de rette vurderingene, og unngå å bli erstatningsansvarlige. Intensjonen med å forenkle aksjeloven var å redusere de økonomiske og administrative byrdene for næringslivet (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017b, s. 5). Det kan tenkes at forenklingen av aksjeloven på sikt kan virke mot sin hensikt for små foretak, i og med at å outsource en revisor eller regnskapsfører kan koste mer enn å ha sin egen. Nærings- og fiskeridepartementet skriver også at svært mange av aksjeeierne i små selskaper med fire eller færre aksjeeiere har begrenset juridisk og regnskapsmessig kompetanse. Det er derfor viktig at lovverket er bygd opp på en slik måte at det er lett forståelig, og dette er en av årsakene til forenklingen av regelverket (2017b, s. 6).

4.4 Vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet

Et av våre forskningsspørsmål i oppgaven er om mangel på økonomisk forståelse av begrepene forsvarlig egenkapital og forsvarlig likviditet kan være en av årsakene til at styremedlemmer

blir stilt erstatningsansvarlige. Hvis ikke styret har tilstrekkelig kompetanse for å forstå hvordan en skal vurdere økonomien, kan det være vanskelig å utføre alle oppgaver som kreves av et styre som kollegium.

4.4.1 Styrets forståelse av den økonomiske situasjonen

I dag er vurderingen av forsvarlig egenkapital og likviditet mer prinsippbasert og skjønsmessig enn tidligere. Det kunne vært interessant å se hvilken virkning en mer regelbasert og tydeligere lovtekst ville gitt for utviklingen av antallet erstatningssaker, med tanke på at det er uaktsomt å ikke forholde seg til lovens krav (Tberg-2015-69325, s. 37). Dersom loven ble endret i dag, ville dette gitt en fremtidig reduksjon i antall erstatningssaker? I vår dokumentanalyse har vi sett et fall i antall erstatningssaker etter 2013. Dette kan ses i sammenheng med at regelverket i 2013 ble mer regelbasert fordi kravet om vurdering av likviditet ble innført i aksjeloven og allmennaksjeloven.

Det som gjentar seg i mange av de 40 dommene vi har analysert, er at styret “burde ha skjønt” eller “burde ha opplyst” at de var insolvent. Når en skal vurdere om styret har brutt den objektive forsvarlighetsnormen, kan en som nevnt i delkapittel 2.3.6, stille spørsmålet: “bør styremedlemmer generelt kunne opptre slik?” (Abrahamsen, u.å). Det er tydelige tegn på at det er flere som ikke har hatt nok forståelse for når selskapet er insolvent, eller når handleplikten inntreffer. Her må det nevnes at selv om en har uforsvarlig egenkapital og likviditet, betyr ikke det at man er insolvent. I vår dokumentanalyse fant vi at i 17 av 24 saker med domfellelse burde styremedlemmene ikke inngått nye avtaler uten å opplyse om den økonomiske situasjonen, som følger av opplysningsplikten i avtaleloven § 33 og den ulovfestede lojalitetsplikten (HR-1995-114-A, s. 1470). Her kan det på generell basis stilles spørsmål om brudd på opplysningsplikten er en mislighet eller om det skyldes at den saksøkte ikke har vurdert den økonomiske situasjonen riktig, og derfor ikke gir de riktige opplysningene. I mange tilfeller er det leverandører og medkontrahenter som ender opp med å saksøke på grunn av manglende betalinger. Vår dokumentanalyse viste at det i 27 av 40 dommer var en kontraktspart som hadde saksøkt styremedlemmene. Dette stemmer godt overens med det Branch Manager Eli Anne Kolberg i forsikringsselskapet AIG sa, når hun uttalte at mangel på informasjon var blant de vanligste årsakene til at styremedlemmer bryter loven og blir erstatningsansvarlige (Flaaten, 2018b).

58 prosent av respondentene i vår spørreundersøkelse svarte at de har vært medlem i et styre der selskapet har hatt gjennomgående dårlig likviditet. Det kan se ut til at mange selskaper

opplever problemer med likviditet, og at det derfor kan være vanskelig å drive et selskap dersom en ikke kan inngå nye kontrakter uten å opplyse om at likviditeten er dårlig. Ut ifra våre observasjoner kan det se ut til at mange tar risiko og satser på at de skal komme seg gjennom krisen uten å nødvendigvis opplyse medkontrahtenter om økonomien. Dette ser vi også igjen i saken mellom RXT og Norfield Shipping, der RXT tok stor risiko ved inngåelse av nye kontrakter før Norfield hadde fått sin betaling (TBERG-2015-69325, s. 25).

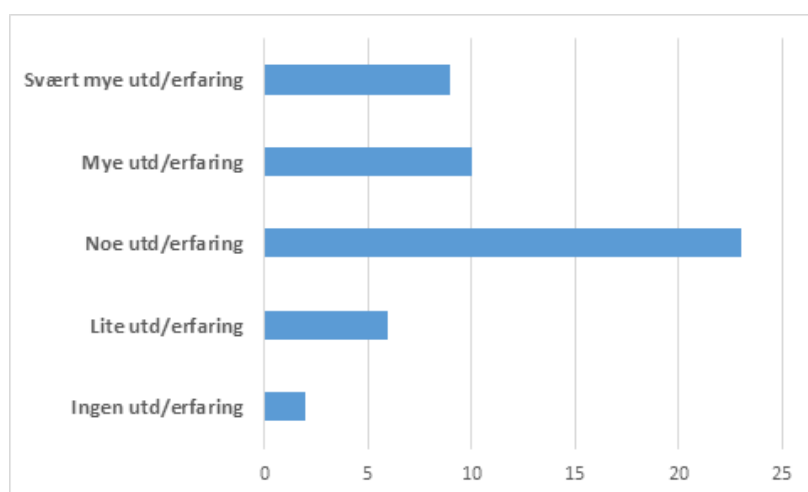
RXT-saken kan derfor være et godt eksempel på hvor kompleks den økonomiske vurderingen av et selskap kan være. Det kan antas at de hadde god økonomisk kompetanse, siden to av styremedlemmene var siviløkonomer. Likevel ble de erstatningsansvarlige. De inngikk nye kontrakter selv om retten mente de var insolvente, og de valgte å ikke til hensyn til fem ulike varselbrev fra revisor (TBERG-2015-69325, s. 49). Styret hadde heller ikke bevis for at de hadde analysert den økonomiske situasjonen tilstrekkelig. De vurderte situasjonen til å være midlertidig, at de var solvente, og at de ville komme seg gjennom den vanskelige økonomiske situasjonen ved å utføre disse nye oppdragene. RXT var et børsnotert selskap, og NUES kommer med anbefalinger i punkt 8b om at styret bør bestå av medlemmer som dekker kompetansebehovet (NUES, 2018). Vi ser likevel at de kan ha hatt problemer med å vurdere den økonomiske situasjonen til selskapet, og det finnes ikke dokumentasjon på at egenkapital og likviditet har vært et tema på styremøtene. Vi ser at RXT har forsøkt ulike tiltak for å rette opp i den økonomiske situasjonen, slik at egenkapitalen igjen skulle bli forsvarlig. Retten mente derimot at ingen av de foreslåtte tiltakene var tilstrekkelige for å kunne rette opp i de økonomiske problemene (TBERG-2015-69325, s. 6). Dette er også noe som går igjen i mange av de 40 sakene som vi har analysert. Punkt 3 i NUES understreker at det er ulik kompleksitet i ulike selskaper, og at egenkapitalen bør tilpasses mål, strategi og risikoprofil. Det kan argumenteres for at siden RXT drev med stor risiko burde de stille strengere krav til egenkapitalen.

Det står i dommen til RXT at det kan stilles spørsmål om de saksøkte faktisk hadde en forståelse for de juridiske forpliktelsene og situasjonen de sto i (TBERG-2015-69325, s. 37). Styremedlemmer har plikt til å ha et tilstrekkelig grunnlag til å vurdere om selskapet har en forsvarlig egenkapital og likviditet (Løvdal, 2003, s. 503). Dette kan være en vanskelig vurdering, i og med at det eksisterer lite rettspraksis rundt asl. § 3-4 og 3-5. Lite rettspraksis kan føre til at en setter lite fokus på asl. §§ 3-4 og 3-5 i styret, og passivitet fører raskere til erstatningsansvar enn hvis styret har dårlig forretningsmessig skjønn (Løvdal, 2003, s. 503). Ut

ifra dommen ser det ut til at styret i RXT har utøvd både dårlig forretningsmessig skjønn og passivitet. Dette kan begrunnes med at tiltakene blant annet ikke var tilstrekkelige, samt mangel på dokumenterte analyser. Dette er brudd på det objektive ansvarsgrunnlaget, siden loven sier at en ikke kan være passiv i denne situasjonen. En kan også si at hvert enkelt styremedlem har brutt det subjektive ansvarsgrunnlaget og har handlet på en klanderverdig måte ved blant annet å ikke ta hensyn til revisorbrevene. Dette utløser culpaansvar (Langfeldt et. al., 2017, s. 465).

4.4.2 Sammenheng mellom opplevd kompetanse og vanskelighetsgrad i vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet

I spørsmål 2 i vår spørreundersøkelse spurte vi respondentene i hvilken grad de har økonomisk kompetanse ifra utdanning og erfaring.

Figur 5: Spørsmål 2: I hvilken grad har du økonomisk kompetanse fra utdanning og/eller erfaring? (spørreundersøkelse).

16 prosent svarte at de har liten eller ingen opplevd økonomisk. Med andre ord mente hele 84 prosent av respondentene at de har noe til svært god opplevd økonomisk kompetanse.

I spørsmål 13 i undersøkelsen spurte vi om respondentene har eller har hatt vanskeligheter med å vurdere om selskapets egenkapital og likviditet har vært uforsvarlig. Av de spurte var det over 60 prosent som i en eller annen grad har hatt vanskeligheter med denne vurderingen. Vi gjennomførte en regresjonsanalyse for å finne ut om det er sammenheng mellom opplevd økonomisk kompetanse og utdanning fra spørsmål 2, og vanskelighetsgraden av vurderingen av egenkapital og likviditet i spørsmål 13.

Regresjonsstatistikk spørsmål 2 og 13	
Multipel R	0,40781114
R-kvadrat	0,16630993
Justert R-kvadrat	0,14646016
Standardfeil	0,98530903
Observasjoner	44

Variansanalyse					
	fg	SK	GK	F	Signifikans-F
Regresjon	1	8,13406738	8,13406738	8,37843366	0,005999316
Residualer	42	40,7750235	0,97083389		
Totalt	43	48,9090909			

	Koeffisienter	Standardfeil	t-Stat	P-verdi	Nederste 95%	Øverste 95%	Nedre 95,0%	Øverste 95,0%
Skjæringspunkt	2,65484782	0,31367701	8,46363522	1,2733E-10	2,021821978	3,28787366	2,02182198	3,287873661
SPM 13	0,33511139	0,11577313	2,89455241	0,00599932	0,101471757	0,56875102	0,10147176	0,568751024

Figur 6: Regresjonsanalyse, sammenheng mellom spørsmål 2 og 13 (spørreundersøkelse).

H0: Det er ingen sammenheng mellom opplevd økonomisk kompetanse fra utdanning og/eller erfaring, og om respondentene har hatt vanskeligheter med å vurdere om selskapets egenkapital og likviditet har vært uforsvarlig.

HA: Det er sammenheng mellom opplevd økonomisk kompetanse fra utdanning og/eller erfaring, og om respondentene har hatt vanskeligheter med å vurdere om selskapets egenkapital og likviditet har vært uforsvarlig.

Her fikk vi et signifikant resultat med en p-verdi på 0,00599932. Dette er en p-verdi som er lavere enn signifikansnivået på 0,05. Vi forkaster nullhypotesen om at det ikke er sammenheng, og beholder den alternative hypotesen om at det er sammenheng. Selv om forklaringskraften R^2 ikke er høyere enn 16,2 prosent og koeffisienten er 0,335, kan vi med 95 prosent sikkerhet si at jo høyere opplevd økonomisk kompetanse fra utdanning eller erfaring respondentene har, desto større grad har de opplevd vanskeligheter med å vurdere om egenkapital og likviditet er forsvarlig. På den ene siden skulle en kanskje tro at det er de med høyest økonomisk kompetansenivå som har minst vansker i slike vurderingsprosesser, og derfor er dette et overraskende funn. På den andre siden kan dette skyldes at det er de med høyest økonomisk kompetansenivå som gjennomfører vurderingen av likviditet og egenkapital, og at det er nettopp de som opplever kompleksiteten i den skjønsmessige vurderingen.

4.4.3 Sammenheng mellom opplevd økonomisk kompetanse og faktisk forståelse av forsvarlig egenkapital og likviditet

I spørreundersøkelsen ønsket vi også å finne ut hvor mye kunnskap respondentene hadde om forsvarlig likviditet i spørsmål 7, og forsvarlig egenkapital i spørsmål 8.

Svaralternativ spørsmål 7	Svarprosent
Virksomheten skal til enhver tid ha tilstrekkelige midler til å betale forpliktelsene sine.	50 %
Virksomheten skal til enhver tid gå med overskudd.	4 %
Virksomheten må ha en forsvarlig egenkapital.	36 %
Vet ikke.	10 %

Figur 7: Spørsmål 7: Hvilket utsagn mener du best beskriver forsvarlig likviditet? (spørreundersøkelse).

Svaralternativ spørsmål 8	Svarprosent
Egenkapitalen er mer enn halvparten av aksjekapitalen.	2 %
En vurdering av den reelle verdien av eiendelene minus gjeld, i forhold til det enkelte selskap sin risiko, art og omfang.	40 %
Virksomheten må ha en forsvarlig likviditet og vurdere selskapets risiko, art og omfang ut ifra betalingsevnen.	52 %
Vet ikke.	6 %

Figur 8: Spørsmål 8: Hvilket utsagn mener du best beskriver forsvarlig egenkapital? (spørreundersøkelse).

50 prosent av respondentene svarte riktig på spørsmålet om forsvarlig egenkapital, og 40 prosent svarte riktig på hva forsvarlig likviditet er. Vi ville undersøke om det var mulig å se en sammenheng mellom opplevd kompetansenivå i spørsmål 2, og hvordan de besvarte spørsmål 7 og 8. Dette gjorde vi for å prøve å finne svar på vår problemstilling, om hvor viktig økonomisk kompetanse er i dagens styrearbeid. I og med at 84 prosent av respondentene har nokså god til meget god opplevd økonomisk kompetanse, skulle en tro at flere hadde svart riktig på disse spørsmålene.

Vi utførte to regresjonsanalyser, men fant ingen signifikant sammenheng. P-verdien på regresjonsanalysen med spørsmål 2 og 7 var 0,3344, og regresjonsanalysen med spørsmål 2 og 8 var på 0,1879. Her kan det stilles spørsmål ved om de har overvurdert sin egen opplevde økonomiske kompetanse. Reliabilitet og validitet i svarene er viktig, og det kan være at respondentene ikke har gitt pålitelige eller troverdige svar, siden opplevd økonomisk kompetanse ikke samsvarer med kunnskapen deres rundt forsvarlig egenkapital og likviditet. Samtidig kan det tenkes at spørsmålet vårt som omhandler vurdering av egen økonomisk kompetanse er for upresist. Det kunne gjerne vært delt opp i to spørsmål, hvor det ene tar for seg faktisk økonomisk utdanning og det andre opplevd økonomisk kompetanse. Sammen med

bortfallet i vår utvalg, kan stilles spørsmål ved reliabiliteten og validiteten til denne dataen.

Vi testet også om det er sammenheng mellom respondentenes svar på spørsmål 7 og spørsmål 8. Med en p-verdi på 0,6753 fant vi heller ikke her en signifikant sammenheng. Det vil si at respondentene som ikke har svart riktig på hva forsvarlig egenkapital er, kan ha svart riktig på hva forsvarlig likviditet er. Dette kan ha sammenheng med at det er fire svaralternativ på hvert spørsmål, og en har derfor 25 prosent mulighet for å svare riktig ved å gjette. Videre kan det hende at det er forskjell i vanskelighetsgrad på de to spørsmålene. En skulle imidlertid tro at det var sammenheng mellom hvordan respondentene svarer her.

Hvis en ikke vet hva forsvarlig likviditet og egenkapital er, kan det tenkes at man heller ikke har oversikt over når handleplikten inntreer. I vår spørreundersøkelse svarte 80 prosent av respondentene riktig på spørsmål 9, som omhandlet styrets plikter når handleplikten inntreer.

Svaralternativ spørsmål 9	Svarprosent
Virksomheten må øke aksjekapitalen.	4 %
Styret skal innen rimelig tid innkalle generalforsamlingen og melde oppbud.	4 %
Styret skal innen rimelig tid innkalle til generalforsamling og gi den en redegjørelse for selskapets økonomiske stilling, samt foreslå tiltak.	80 %
Vet ikke.	12 %

Figur 9: Spørsmål 9: Hvilken påstand mener du best beskriver hva en skal gjøre når handleplikten inntreer? (spørreundersøkelse).

Det ser ut til at respondentene har god kontroll på nettopp dette. Det kan derimot tenkes at hvis en ikke klarer å vurdere om handleplikten har inntrådt, hjelper det ikke å vite hva en skal gjøre når handleplikten blir gjeldende. Som i spørsmål 7 og 8 kan riktig svar på spørsmål 9 om handleplikten, skyldes gjetning, eller at det var for tydelig for respondentene å se hvilket svaralternativ som var riktig.

4.4.4 Vurderingsprosessen i små selskap

Det er ikke sikkert at vurdering av egenkapital og likviditet er en problemstilling styremedlemmer ofte må ta stilling til. Det er her viktig å merke seg at det er den totale kunnskapen i et styre som kollegium som er vesentlig, og alle medlemmene trenger ikke nødvendigvis å vite hva forsvarlig egenkapital og likviditet er. Det er derfor tilstrekkelig at én person i styret kan vurdere om egenkapital og likviditet er forsvarlig. Det er likevel viktig at hvert enkelt medlem forstår hva handleplikten innebærer, og at handleplikten inntreer hvis en har uforsvarlig egenkapital og likviditet, fordi en kan bli personlig erstatningsansvarlig som

styremedlem. Som nevnt i starten av kapittel 4, består hele 74 prosent av styrene i Norge kun av én til to styrerepresentanter (Soland & Kittilsen, 2019). Dette passer godt overens med at 68 prosent av respondentene i vår spørreundersøkelse svarte at de hadde erfaring fra styrearbeid i små foretak. Det blir da enda viktigere med økonomisk kompetanse og forståelse av lovverket for styremedlemmer i små selskaper, fordi det da er færre personer å dele den nødvendige kompetansen på.

I vårt intervju med advokatene fra Eurojuris uttalte de at de tror at kompleksiteten av vurderingen av egenkapital og likviditet fører til at mange, spesielt styret med få representanter, unngår å vurdere dette, og heller fokuserer på resultat. Baksaa & Stenheim (2015) skriver at fokuset i små selskap ofte ligger på den daglige driften, og ikke på det regnskapsmessige. De setter i midlertidig dette i sammenheng med ubevisste feil, og uttaler at dette har sammenheng med selskapets størrelse. De argumenter med at mange små selskap har manglende regnskapsmessig kompetanse (s. 390-391). Dette er i mange tilfeller ikke godt nok fordi en viktig del av styrets oppgave er å vurdere den økonomiske situasjonen, og det inkluderer en analyse av egenkapital og likviditet.

4.5 Styrets tilsyns- og forvaltningsplikt

Styrets tilsyns- og forvaltningsplikt er nevnt i mange av de 40 dommene vi har sett på, eksempelvis i sak nr. 31 der styret i Bømmeløy Hotell drift AS ble saksøkt av konkursboet (LG-2007-21395, s. 1). Der fremkommer det at styrets medlemmer hadde tilgang til informasjon, eller mulighet til å fremskaffe den informasjon som måtte være nødvendig for å “ta de skritt de etter loven skulle ha tatt”. De hevdet selv at de ikke hadde mottatt all nødvendig informasjon fra regnskapsfører, men retten uttalte at dette isolert sett ikke gav grunnlag for ansvarsfraskrivelse, og at deres forhold kunne tilregnes som uaktsomt på grunn av å unnlate å handle etter asl./asal. §§ 3-4 og 3-5 (LG-2007-21395, s. 7). Styret skal følge tilsyn med daglig ledelse og selskapets virksomhet for øvrig, etter asl./asal. § 6-13. De må derfor ifølge forvaltningsplikten være i stand til å forstå når en må iverksette ytterligere undersøkelser, jf. asl./asal. § 6-12 fjerde ledd.

Advokatene i Eurojuris understreket viktigheten av at en må kunne ta risiko for å lykkes som bedrift, og at det derfor er ekstra viktig at styret har god internkontroll. Moen, Havstein og Kvalvik (2017) sier at en god internkontroll er vesentlig for at et foretak skal kunne styres på en måte som gjør at det følger gjeldende lover og unngår manipulasjon. De sier videre at et

integrert kontrollsystem er vesentlig for denne funksjonen (s. 66). Her kan COSO sitt rammeverk, og spesielt prinsipp nummer to som omhandler internkontroll, være til god hjelp. Det blir blant annet pekt på at styret må være uavhengig av den daglige ledelsen og at styret skal påse at en god internkontroll blir gjennomført (Moen, Havstein & Kvalvik, 2017, s. 117). Det kan se ut til at et viktig verktøy som bør ligge til grunn for en god kontrollrutine er at virksomhetens regnskap gir beslutningsnyttig informasjon (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 137). Da er det også viktig at de har en god forståelse og klarer å bruke regnskapet inngående i kontrollen.

Dette ser vi et eksempel på i dommen som omhandler RXT, der revisor hadde påpekt i revisorbrev nr. 4 og 5 at regnskapsinformasjonen var av for dårlig kvalitet til å gjennomføre en god internkontroll, og at internkontrollen var for svak. Dommen sier at det kan stilles spørsmålsteget ved om styremedlemmene hadde den rette informasjonen til å kunne vurdere og se den økonomiske situasjonen de var i. Ifølge retten hadde de ikke sørget for en forsvarlig forvaltning av selskapet, noe som er i strid med asal. §§ 6-12 og 6-13 (TBERG-2015-69325 s. 20, 25 og 32). Det kan se ut til at dersom regnskapsinformasjonen ikke er tilfredsstillende kan dette være skadelig for styrets evne til å føre internkontroll.

4.5.1 Daglig leders informasjonsplikt

Uansett hvor et styre får sin informasjon fra, er det til syvende og sist styrets plikt å påse at informasjonen er tilstrekkelig for at de skal kunne ta de riktige avgjørelsene, jf. asal./asal. § 6-12 første til tredje ledd. Vårt synspunkt er at jo mindre kompetanse et styremedlem har, jo viktigere er det å bruke retten sin til å benytte seg av daglig leder, jf. asal. /asal § 6-15 andre ledd. Der står det at styret og hvert enkelt styremedlem kan kreve en nærmere redegjørelse fra daglig leder om bestemte saker.

Sak nr. 30 i vår dokumentanalyse dreide seg om Horten Catering AS sitt konkursbo, som gikk til søksmål mot selskapets styremedlemmer. Over lengre tid hadde daglig leder direkte villedet styret ved å gi manglende og uriktige tilbakemeldinger med hensyn til driften og selskapets kreditorer. Blant annet ble ikke styret informert før det var gått mange måneder angående varsel fra Skattefogden i Vestfold om tvangsfullbyrdelser i forbindelse med skyldig merverdiavgift. I denne saken ble styremedlemmene dømt etter § 17-1 på grunn av brudd på aksjeloven §§ 3-4 og 3-5. Erstatningskravet ble likevel lempet på grunn av omstendighetene rundt daglig leders håndtering, jf. § 17-2 (LA-2007-37537, s. 1, 5 og 21). Dette er et godt eksempel på daglig

leders muligheter til å holde tilbake informasjon, og at det er viktig at styret holder tilsyn over den daglige ledelsen i selskapet. Advokatene fra Eurojuris påpekte viktigheten av at styremedlemmer må tørre å stille spørsmål ved det en ikke forstår, det en er uenig i, eller for å innhente nødvendig informasjon. Samtidig ser vi at det kan være vanskelig for styret å vite om den informasjonen de mottar er fullstendig. Daglig leder har, som tidligere nevnt informasjonsplikt til styret, men har også muligheten til å holde tilbake informasjon. Dersom dette skjer kan det være med på å gjøre styrets jobb vanskeligere i vurderingen av egenkapital og likviditet. Her kommer prinsippal-agent-forholdet inn i bildet, som kan skape utfordringer dersom agendaen til partene spriker (Øyvind Bøhren, 2011, s. 29).

Noen styrer velger å belønne daglig leder for resultatoppnåelse, i den hensikt å motivere daglig leder med ytre motivasjonsfaktorer til å oppnå gode resultater for selskapet (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 253). Ut ifra denne teorien kan det tenkes at denne ytre motivasjonsfaktoren kan virke negativt og skape asymmetrisk informasjon, fordi daglig leder kan ha ønske om å manipulere informasjonen. Da kan daglig leder, ved å gjøre bevisste feil, vise til et “penere” resultat og samtidig oppnå egen vinning ved å motta ytre økonomisk belønning (Baksaas og Stenheim, 2015, s. 390-391). Samtidig har styret tilgang til selskapets regnskap. Vi tror at dersom en har erfaring i å lese regnskap kan dette være til hjelp for å se om daglig leder har gjort en redelig jobb og gitt fullstendig informasjon til styret. På denne måten kan styret også redusere den asymmetriske informasjonen.

4.6 Regnskapet som verktøy for styret

Etter NUES punkt 8b, bør styret bestå av styremedlemmer som dekker de forskjellige egenskapene og kompetansene som er viktige for selskapet (NUES, 2018). Som et eksempel kan det være negativt dersom styret bare består av revisorer, og ingen med kunnskap om for eksempel markedsføring eller HMS. Et synspunkt på dette fikk vi i intervjuet med advokatene fra Eurojuris. De sa at hvis hvert enkelt styremedlem skal involvere seg i vurderingen av forsvarlig egenkapital og likviditet, må en få regnskapsinformasjon som er forståelig for mannen i gata. De mente at hvis styret får en uoversiktlig og lang regnskapsrapport, vil det føre til diskusjoner om uvesentlige poster. Et eksempel de gav var at hvis det blir diskusjoner om at utgiftene til porto har gått ned fra året før, kunne det bli for mye fokus på detaljer i styremøtene, og for lite fokus på agendaen for møtet. Poenget var at det er unødvendig å henge seg opp i små poster som portoutgiftene. Dette kunne også gjøre møtene unødvendig lange.

På den andre siden kan en argumentere imot at styremedlemmene skal få et begrenset og forenklet regnskapsmateriale. En enkel post som portokostnad kan for eksempel gi informasjon om selskapets digitaliseringsprosess av fakturasystemet faktisk fungerer eller ikke. Hvis en skal kunne gå i dybden på hva som faktisk skjer i bedriften, vil regnskapet være et godt faktagrunnlag for å kunne stille de rette spørsmålene. Advokatene fra Eurojuris presiserte at dersom en ser at det er avvik i avskrivninger fra et år til et annet, vil det være interessant å finne årsaken til dette ved å bruke regnskapet mer inngående. En viktig oppgave for styret er å føre tilsyn med at den daglige ledelse følger instruksen fra styret. For at styret skal ha denne kontrollen sa advokatene videre at det er viktig å ha tilstrekkelig regnskapsinformasjon tilgjengelig, inkludert viktige nøkkeltall. Gjerne da også fjorårets regnskap, for å kunne sammenligne. I tillegg bør informasjonen som styret mottar være både troverdig og relevant, slik at regnskapet oppfyller de grunnleggende kvalitetskravene (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 137).

Advokatene fra Eurojuris mente at styremedlemmer bør forsøke å forstå det grunnleggende innen økonomi. De mente at forståelse av de økonomiske resultatene og bakgrunnen for disse, er viktig. Det samme gjelder forståelse av kostnadene og hvordan selskapet er finansiert. En må da kunne skille mellom kort og langsiktig gjeld, forholdet mellom dem, samt hvordan gjelden henger sammen med eiendelene i balansen. Dette mente de var grunnlaget for å kunne forstå begreper som egenkapital og likviditet. Dette kan vi stille oss bak, men vi mener likevel at vurderingen av egenkapital og likviditet er så kompleks at selv med denne grunnleggende forståelsen kan en slik vurderingsprosess bli vanskelig.

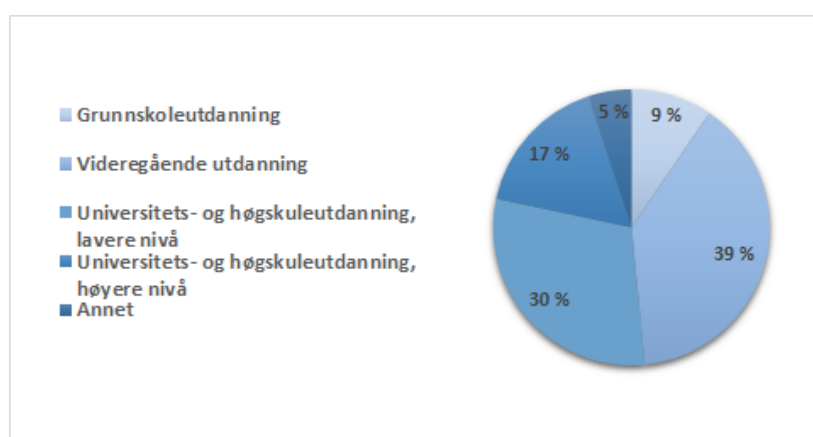
Hver fjerde måned er daglig leder i aksjeselskap pålagt ved lov å rapportere om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling, jf. asl. § 6-15 første ledd. For allmennaksjeselskap skal dette skje hver måned, jf. asal. § 6-15 første ledd. RXT hadde dette månedlige kravet om rapportering, men til tross for at styret mottok månedlig informasjon om selskapets situasjon, klarte de ikke å dokumentere at de hadde tatt stilling til den negative utviklingen (TBERG-2015-69325, s. 45).

Arild Inge Søland, som blant annet har jobbet med rådgivning innen ledelse og styrearbeid, hevder at kravet om forsvarlig egenkapital bør inngå i rapporten som daglig leder gir til styret, og at den reelle markedsbaserte egenkapitalen bør legges til grunn (Søland, 2010, s.123-124). Etter God regnskapsføringsskikk punkt 5.8.4.3 skal regnskapsfører vurdere behovet for å knytte

kommentarer til negativ utvikling i egenkapitalen og likviditeten (Regnskap Norge, 2019, s.55). Hvis det er en negativ utvikling kan det da være at regnskapsføreren bidrar i disse vurderingene. Dette kan føre til bedre rutiner, og forenkle arbeidet til styret når de skal vurdere om egenkapital og likviditet er forsvarlig. Som nevnt i delkapittel 4.5.1 om daglig leders informasjonsplikt ser vi at det kan være en utfordring dersom styret bare forholder seg til rapporten fra daglig leder, og ikke selv fører tilsyn aktivt og setter seg inn i regnskapsmaterialet.

4.7 Sammensetning av styret

Dagens krav om sammensetning av styret i aksjeselskap er ikke-eksisterende, bortsett fra krav om myndighet og at minst halvparten av styrets medlemmer har statsborgerskap i riket, jf. asl. § 6-11. Allmennaksjeselskap skal etter asl. § 6-1 første ledd ha et styre med minst tre medlemmer og begge kjønn skal være representert, jf. asl. § 6-11 a. Samtidig ser vi i punkt 8b i Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse at “styret bør sammensettes slik at det kan ivareta aksjonærfellesskapets interesser og selskapets behov for kompetanse, kapasitet og mangfold.” (NUES, 2018). Anbefalingen for små og mellomstore selskaper er at “styret skal ivareta aksjonærenes og foretakets interesser” (Den norske Revisorforening, 2005, s. 22). Videre står det at “samlet bør styret representere et mangfold med hensyn til bakgrunn og kompetanse, slik at styremedlemmene utfyller hverandre” (Den norske Revisorforening, 2005, s. 23). Vi ser at det er lite lovpålagte krav om sammensetningen, men at anbefalingene kommer med en mer utfyllende beskrivelse.

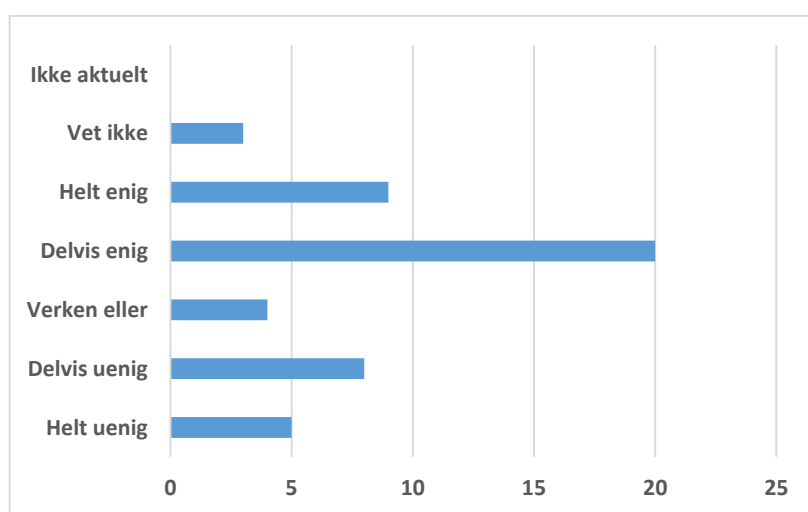
Figur 10: Styremedlemmers utdanningsnivå i ASA og ASA, 2019 (Soland & Kittilsen, 2019).

Sekundærdata fra SSB viser blant annet at 5 prosent av norske styremedlemmer ikke har høyere utdanningsnivå enn grunnskole, og at 47 prosent av styremedlemmene i Norge har høyere

utdanning fra høyskole eller universitet (Soland & Kittilsen, 2019). Tallene fra SSB sier likevel ikke noe om hvilken type utdanning det er snakk om, og om utdannelsen er relevant for de vervene de besitter. En høyere spesifikk utdanning trenger ikke nødvendigvis å bety at en kan lese og forstå et regnskap.

4.7.1 Ønske om krav til kompetansesammensetning av styret

I spørsmål 14 i spørreundersøkelsen vår spurte vi om respondentene mener det burde bli stilt strengere krav i loven når det gjelder sammensetning av styret, for å kunne sikre tilstrekkelig økonomisk kompetanse.

Figur 11: Spørsmål 14: Burde det bli stilt strengere krav i loven når det gjelder sammensetningen av styret, for å sikre tilstrekkelig økonomisk kompetanse? (spørreundersøkelse).

29 av 50 respondenter, som tilsvarer 58 prosent, svarte at de var helt eller delvis enig i vår påstand. Det var kun 10 prosent som var helt uenig. Vi tror at en av årsakene til at så mange var enige i vår påstand, kan være at vurderingen av spørsmål rundt egenkapital og likviditet er skjønnsmessig og avhengig av selskapets risiko, art og omfang. Det er med andre ord en vanskelig vurdering. Det kan tenkes at dersom det var tydeligere lovverk om krav til økonomisk kompetanse i styret, ville det vært lettere for styret som kollegium å vurdere dette.

Som det fremkommer i delkapittel 2.3 er det i Norge flest små selskap, der generalforsamlingen ofte består av få aksjeeiere (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017b, s. 6). Når de skal sette sammen et styre er det ikke sikkert de vurderer behovet for økonomisk kompetanse tilstrekkelig, men bruker kjennskap og vennskap som grunnlag for sine valg av styremedlemmer. Spesielt kan dette være tilfelle for styrer i familiebedrifter, hvor det ifølge professor Morten Huse ofte er tilfeldige familiemedlemmer som blir ført opp som

styremedlemmer. Huse påpeker at dette ofte blir gjort uten å tenke på hvilken kompetanse de sitter inne med (Huse, 2015). Bruk av kjennskap og vennskap er derimot ikke et problem i de tilfellene der styret bare består av et medlem, et såkalt enestyre, hvor eier og eneste styremedlem gjerne er den samme. Slike styrever, eksempelvis små nyetablerte foretak, kan derfor i mange tilfeller mangle nødvendig kompetanse, inkludert økonomisk (Bedriftsforbundet, 2018).

Det fremkom i intervjuet med advokatene fra Eurojuris at en mulig årsak til at 58 prosent av styremedlemmene i vår spørreundersøkelse ønsker seg strengere krav i loven angående sammensetning av styret, er at styremedlemmene ønsker seg en bedre økonomisk kompetanse i styret som helhet. Da vil de ha en i styret som de kan hvile seg på, og de blir trygge på at vurderingene blir bedre. De mente likevel at ansvaret ligger hos hvert enkelt styremedlem, og at det kan være en risiko å stole fullt ut på kunnskapen til et annet styremedlem. Som tidligere nevnt kan det se ut til at enkelte påtar seg styreverv for å pynte på CV-en (Huse, 2017). Hvis det er tilfelle at et styre bare består av medlemmer som ønsker status, mener vi det kan føre til at styret som kollegium innehar for lite økonomisk kompetanse.

4.7.2 Sammensetningen av styret i RXT

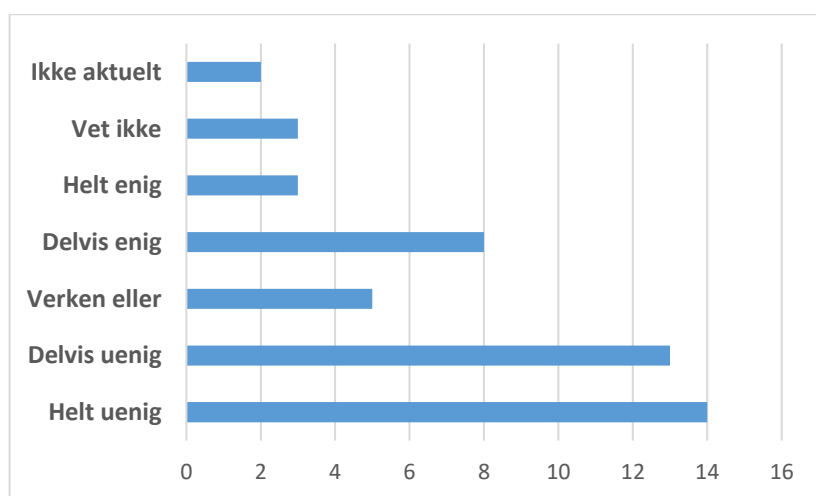
RXT sitt styre hadde to styremedlemmer som var siviløkonomer og to styremedlemmer med en rekke styreverv bak seg. De hadde også relevant utdanning i forhold til bransjen de opererte i. I tillegg var et av styremedlemmene kjent utad med erfaring fra både politikken og fra næringslivet. Med tanke på sakens endelige avgjørelse er det interessant at et av styremedlemmene tiltrådte i 2011, og fratrådte allerede i 2012. Styremedlemmet ble ikke omfattet av søksmålet. Vi har forsøkt å kontakte vedkommende, men vi har ikke fått svar og vet derfor ikke årsaken bak fratredelsen. Styret til RXT uttalte under rettssaken at de selv og daglig leder var meget profesjonelle og at de utfylte hverandre. De mente også at daglig leder var godt fungerende i samarbeidet med styret. Videre sier de saksøkte at de tok den problematiske økonomiske situasjonen på alvor (TBERG-2015-69325, s. 4).

Retten sa at det må settes høye krav til styret til en verdensomspennende virksomhet som RXT. Vi mener dommen viser at de ikke har klart å tilfredsstille dette kravet. Med en god sammensetning av styret, og med tilstrekkelig økonomisk kompetanse, skulle en tro at RXT sitt styre hadde de egenskapene som skulle til for å unngå denne situasjonen. Når en ser på profesjonaliteten i sammensetningen til dette styret kan en tenke seg at de vurderingene og den

kontrollen som skal utøves, vil være enda vanskeligere for et styre som er satt sammen med en mer tilfeldig bakgrunn, og i et mindre selskap. På den andre siden er kompleksiteten gjerne mindre i små selskap.

4.7.3 Vurdering av egenkapital og likviditet sett i sammenheng med ønske om strengere krav i lov til styresammensetning.

I spørsmål 13 i vår spørreundersøkelse spurte vi om respondentene hadde opplevd at styret hadde vansker med å vurdere selskapets egenkapital og likviditet.

Figur 12: Spørsmål 13: Har et selskap du har siddet i styret i hatt vansker med å vurdere om selskapets egenkapital og likviditet er uforsvarlig? (spørreundersøkelse).

Her svarte 11 deltakere, det vil si 22 prosent, at de er delvis til helt enig. I spørsmål 14 spurte vi om det burde stilles strengere krav i loven om sammensetning av styret, for å sikre tilstrekkelig økonomisk kompetanse. Histogrammet som viser svarresultatet på spørsmål 14 er presentert i delkapittel 4.7.1. Her svarte 58 prosent at de var delvis eller helt enig i at det burde bli stilt strengere krav i loven når det gjelder sammensetningen av styret, for å sikre tilstrekkelig økonomisk kompetanse.

Vi har foretatt en regresjonsanalyse der vi har sett på om det er sammenheng mellom hvordan respondentene har svart på spørsmål 13 og 14. Vi ville undersøke om de som har hatt vansker i vurderingsprosessen i større grad ser viktigheten av økonomisk kompetanse i styret, enn de som *ikke* hadde opplevd disse vanskene.

H0: Det er ingen sammenheng mellom om en har hatt vansker med å vurdere om selskapets egenkapital og likviditet er uforsvarlig, og om en mener det burde bli stilt strengere krav i loven når det gjelder sammensetning av styret, for å sikre tilstrekkelig økonomisk kompetanse.

HA: Det er sammenheng mellom om en har hatt vansker med å vurdere om selskapets egenkapital og likviditet er uforsvarlig, og om en mener det burde bli stilt strengere krav i loven når det gjelder sammensetning av styret, for å sikre tilstrekkelig økonomisk kompetanse.

Regresjonsstatistikk spørsmål 13 og 14

Multipel R	0,31260453
R-kvadrat	0,09772159
Justert R-kvadrat	0,07333569
Standardfeil	1,28481051
Observasjoner	39

Variansanalyse

	fg	SK	GK	F	Signifikans-F
Regresjon	1	6,615	6,615	4,007298443	0,052676074
Residualer	37	61,0773077	1,65073805		
Totalt	38	67,6923077			

	Koeffisienter	Standardfeil	t-Stat	P-verdi	Nederste 95%	Øverste 95%	Nedre 95,0%	Øverste 95,0%
Skjæringspunkt	1,41153846	0,56342668	2,50527444	0,016765789	0,269927568	2,55314935	0,269927568	2,553149355
SPM 14	0,315	0,15735651	2,00182378	0,052676074	-0,00383457	0,63383457	-0,00383457	0,633834571

Figur 13: Regresjonsanalyse, sammenheng mellom spørsmål 13 og 14 (spørreundersøkelse).

I vår regresjonsanalyse fikk vi en p-verdi på 0,05267607. Vi kan derfor si med 94,7 prosent sikkerhet at det er sammenheng mellom hvordan respondentene svarte på spørsmål 13 og 14. Det ser derfor ut til at jo større vansker respondentene har med å vurdere selskapets egenkapital og likviditet, desto mer enig er de i påstanden om at det burde bli stilt strengere krav når det gjelder sammensetningen av styret, for å sikre økonomisk kompetanse. Siden signifikansnivået er over 5 prosent kan vi ikke generalisere, men det gir oss allikevel en god indikator. Resultatet indikerer at styremedlemmer mener det er behov for mer økonomisk kompetanse, i og med at de vil ha mer konkrete retningslinjer å forholde seg til i lovverket.

5 Konklusjon

Vi startet oppgaven vår med et ønske om å finne svar på hvor viktig det er med økonomisk kompetanse i et styre som kollegium. Våre tanker var at det er viktig med økonomisk kompetanse for å blant annet unngå å bli erstatningsansvarlig etter aksjeloven og allmennaksjeloven § 17-1. Vi forventet derfor at et flertall av styrene som var blitt dømt på bakgrunn av asl./asal. §§ 3-4 og 2-5 ikke hadde tilstrekkelig økonomisk kompetanse.

For å finne svar på dette har vi forsøkt å besvare følgende forskningsspørsmål:

- 1) Kan en se tegn til at lovverket ikke er tydelig nok med tanke på vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet?
- 2) I hvilken grad kan mangel på økonomisk forståelse av forsvarlig egenkapital og likviditet være en av årsakene til at styremedlemmer blir stilt erstatningsansvarlige?
- 3) Er det grunnlag for si at det bør stilles krav i loven til styrets samlede økonomiske kompetanse for å unngå brudd på asl./asal. §§ 3-4 og 3-5?

5.1 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 1.

- 1) Kan en se tegn til at lovverket ikke er tydelig nok med tanke på vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet?

Cirka halvparten av våre respondenter hadde problem med å svare på definisjonsspørsmålene om hva forsvarlig egenkapital og likviditet er, i spørsmål 7 og 8 i spørreundersøkelsen. I spørsmål 13 fikk vi et funn som viste at 22 prosent av styremedlemmene også har hatt problem med å vurdere selskapets egenkapital og likviditet. Aksjeloven har blitt mer prinsippbasert de senere årene, men dette har gjerne heller ført til større usikkerhet, fordi man har færre konkrete holdepunkter å forholde seg til. Ifølge advokatene fra Eurojuris unngår flere å ta stilling til spørsmålene om forsvarlig egenkapital og likviditet. Vi har sett tydelige tegn i dommene på at mange av styrene ikke er klar over når egenkapital og likviditet ikke lenger er forsvarlig, og handleplikten inntreffer. Tolkningen av loven er skjønnsmessig og er derfor komplisert og ulik for ulike typer selskaper. Selv om vi har satt oss inn i eksisterende teori på feltet ser vi likevel at det er vanskelig å finne en konkret definisjon på hvor grensen fra forsvarlig til uforsvarlig egenkapital og likviditet går.

Vi ser også det kan være krevende å utforme en lov som både skal være konkret, og som samtidig skal omfavne alle typer virksomheter. På bakgrunn av dette kan det tenkes at det vil

være mer tjenlig å videreutvikle Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse (NUES), til et rammeverk for bruk i styrearbeid i næringsvirksomheter. Da kunne en fått mer konkrete punkter som klargjør hvordan styret kan vurdere hva forsvarlig egenkapital og likviditet er. Dette kan gjøre vurderingene som må til for å unngå å bli erstatningsansvarlig som styremedlem enklere. Følgelig viser vår forskning tegn på at det hadde vært hensiktsmessig med et tydeligere regelverk slik at styret lettere kan gjøre vurderingene rundt forsvarlig egenkapital og likviditet.

5.2 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 2.

2) I hvilken grad kan mangel på økonomisk forståelse av forsvarlig egenkapital og likviditet være en av årsakene til at styremedlemmer blir stilt erstatningsansvarlige?

I vår spørreundersøkelse fant vi at 80 prosent av respondentene visste hva handleplikten innebærer. På bakgrunn av dette kan det se ut til at de fleste er klar over hva de skal gjøre i en situasjon der handleplikten inntreffer, og de blant annet må foreslå tiltak. Sett i sammenheng med at bare cirka halvparten av respondentene svarte riktig på hva forsvarlig egenkapital og likviditet er, hadde vi forventet at færre svarte riktig på dette. Siden uforsvarlig egenkapital og likviditet utløser handleplikten stiller vi spørsmål ved om det hjelper å vite hva en skal gjøre, dersom en ikke fullt ut kan vurdere når en skal følge kravene i handleplikten. Dette holder imidlertid ikke til å konkludere. Det at hvert enkelt styremedlem i et styre ikke trenger å inneha økonomisk kompetanse, gjør at vår spørreundersøkelse ikke nødvendigvis gir grunnlag til å vurdere om styret som kollegium innehar kompetansen. Dette kan være en svakhet vi må ta i betraktning i denne konklusjonen.

I mange av dommene vi har sett på var det nettopp mangel på vurdering eller feilvurdering av egenkapital og likviditet som førte til domfellelse. Med feilvurdering menes i denne sammenheng at de ikke hadde sørget for forsvarlig egenkapital og likviditet. Vi ser at frasene “burde ha skjont” og “burde ha visst” går igjen i dommene. RXT-saken er et eksempel på dette, i og med at retten sa at de burde ha visst. To av styremedlemmene i RXT var siviløkonomer, og de burde derfor hatt den nødvendige kompetansen til å gjøre undersøkelsene og vurderingene som kreves i loven. Sett under ett kan dette vise at det ikke bare er økonomisk kompetanse innad i styret som spiller inn i vurderingen av egenkapital og likviditet. Samtidig ser vi ut ifra våre funn at et styrekollegium som ikke innehar den økonomiske kompetansen som er

nødvendig, og heller ikke henter den inn, stiller seg selv i en mer sårbar situasjon. Dette kan, etter vårt syn, være en avgjørende faktor til at styremedlemmer blir stilt erstatningsansvarlige.

5.3 Oppsummering og konklusjon på forskningsspørsmål 3.

3) Er det grunnlag for si at det bør stilles krav i loven til styrets samlede økonomiske kompetanse for å unngå brudd på asl./asal. §§ 3-4 og 3-5?

Vår spørreundersøkelse viste at 58 prosent av respondentene ønsker et strengere lovverk når det kommer til sammensetningen av styret og deres økonomiske kompetanse. Samtidig ser vi at 22 prosent av respondentene i vår spørreundersøkelse sier at de har opplevd vansker med å vurdere egenkapital og likviditet. Vi har også i vårt arbeid sett at vurderingen av forsvarlig egenkapital og likviditet er en kompleks og vanskelig oppgave, siden det er mange aspekter som påvirker denne vurderingen. Vi mener at det kan argumenteres for at det hadde vært hensiktsmessig med større grad av profesjonalisering av styrearbeid, med lovpålagte krav til spesifikk kompetanse. Dette kan føre til at en i større grad ivaretar både selskapet og styret som kollegium. Det kan også sikre en fullstendig sammensetning av kompetanse i styret. Samtidig ville dette bringe med seg økonomiske konsekvenser i form av økte styrehonorar. For små selskaper med få styremedlemmer, ville jobben med å sette sammen et kompetent styre gjerne blitt mer komplisert. En av årsakene er at strengere krav i loven kan føre til et mindre utvalg av aktuelle kandidater, siden generalforsamlingen da ikke kan velge hvem som helst til å sitte i styret. En annen faktor som påvirker denne vurderingen er hvilken risiko selskapene tar og hvilken bransje de opererer i. Med det mener vi at jo større risiko selskapene tar, jo mer økonomisk kompetanse kreves det.

Vurderingen av forsvarlig egenkapital og likviditet er i tillegg skjønnsmessig, noe som fører til at det stilles større krav til styret når de skal tolke loven og gjøre sine vurderinger. Vi mener at jo mer prinsippbasert lovverket er, desto mer kreves av styrets økonomiske kompetanse. Ut ifra de erfaringene vi har gjort oss i arbeidet med denne oppgaven, mener vi det er grunnlag for å si at strengere krav til styrets samlede økonomiske kompetanse kan være positivt for å utføre bedre vurderinger og i større grad unngå brudd på asl./asal. §§ 3-4 og 3-5.

5.4 Konklusjon på problemstillingen

Oppgavens problemstilling:

Hvor viktig er økonomisk forståelse og kompetanse i dagens styrearbeid, med hensyn til at selskaper til enhver tid skal ha forsvarlig egenkapital og likviditet, og unngå at handleplikten trer i kraft, jf. asl./asal. §§ 3-4 og 3-5?

Vi har forsøkt å finne ut hvor viktig økonomisk kompetanse er i et styrekollegium, for at styremedlemmer skal unngå å bli personlig erstatningsansvarlige etter asl./asal. § 17-1. Våre funn har vist at det har vært en økning i antall søksmål som omhandler §§ 3-4 og 3-5, og advokatene i Eurojuris antok at så mange som 90 prosent av sakene som omhandler styreansvar ikke når retten. Styremedlemmer er med andre ord, i mye større grad, utsatt for å bli saksøkt enn det antallet dommer fra lovdata viser.

For å oppsummere har vi i forskningsspørsmål én sett tegn til at det ville vært hensiktsmessig med et tydeligere regelverk. Videre har vi i forskningsspørsmål to funnet at manglende økonomisk kompetanse i et styre som kollegium kan føre til økt mulighet for å bli stilt erstatningsansvarlig etter asl./asal. § 17-1 på grunn av brudd på asl./asal. §§ 3-4 og 3-5. Vi har også grunnlag til å si, ut ifra forskningsspørsmål tre, at strengere krav til styrets samlede økonomiske kompetanse kan føre til bedre vurderinger av egenkapital og likviditet. Med tanke på store ulikheter i selskaper er det uvisst om den rette løsningen er et strengere lovverk, men det kunne imidlertid vært hensiktsmessig å få inn tydeligere anbefalinger på området i allerede eksisterende anbefalinger for styrearbeid i Norge. Videre er det viktig at en beholder den friheten ved sammensetning av styret som eierne har i dag, og at en ikke hindrer nyetableringer ved å innføre rigide regler som gjør det avskrekkende, komplisert og mer økonomisk krevende.

Avslutningsvis vil vi nevne at spørreundersøkelsen vår viste at jo høyere opplevd økonomisk kompetanse respondentene har, desto større utfordringer har de opplevd i vurderingsprosessen av egenkapital og likviditet. Dette er et av flere funn som viser kompleksiteten i denne vurderingen, og at økonomisk kompetanse er viktig i et styre. Det er likevel vanskelig å si i hvilken grad, i og med at risiko, art og omfang er viktige faktorer som påvirker hvor mye økonomisk kompetanse som kreves. Det er også relevant hvilken kompetanse styret har tilgang til utenfra, i form av for eksempel revisor eller regnskapsfører.

5.5 Anbefalinger for praksis

I denne delen av oppgaven vil vi gi en normativ forklaring på våre funn, og samtidig komme med noen anbefalinger om videre praksis som omhandler økonomisk kompetanse i et styre.

For at et styre skal fungere optimalt er det viktig med jevnlig evalueringer. I NUES punkt 9 blir det anbefalt at styret evaluerer seg selv årlig (NUES, 2018). Dette kan skje både ved ekstern hjelp eller ved å utføre dette selv. Vi mener at det stilles store krav til styret hvis de skal evaluere seg selv, og at det kan være hensiktsmessig å få ekstern hjelp til dette. Samtidig ser vi at dette kan være kostbart, spesielt for mindre foretak. Vi tror realiteten er at mange styre evaluerer seg selv. Dersom man vil leie inn ekstern hjelp, vil det være hensiktsmessig å foreta en kost-nytte-evaluering for å se om nytten overstiger kostnadene. Gjennom en slik evaluering er det mulig for styret å få oversikt over om eksisterende kompetanse er god nok eller om noe må forbedres.

Vi mener også at hvert enkelt selskap i større grad bør sette sine egne kompetansekrav for styret. Dette kan for eksempel inngå i stiftelsesdokumentet, jf. stiftelsesloven § 9c. Vi tror at kurs og tydelige anbefalinger sammen med større oppmerksomhet rundt styreansvar kan være med på å gjøre eierne mer bevisst på hva som kreves av styret. Her tror vi «eierstyring i små og mellomstore foretak» sammen med NUES kan være gode verktøy. I dag kan «hvem som helst» starte et aksjeselskap, og vi tror nødvendigvis ikke at alle som er i denne prosessen har kjennskap til disse anbefalingene. Med dette tar vi i betraktning at selskaper er ulike og at en strengere og mer regelbasert lov ikke nødvendigvis er like hensiktsmessig for alle.

Vi mener også at dersom en vurderer å påta seg et styreverv, kan det være lurt å foreta en bakgrunnssjekk av hvilken kompetanse som finnes i styret fra før. På den måten kan en forsikre seg om at den styret innehar den nødvendige økonomiske kompetansen, og at man dermed står sterkere stilt med tanke på faren for erstatningsansvar og asl./asal. § 17-1.

5.6 Forslag til videre forskning

I 2017 ble kravet om at egenkapitalen måtte utgjøre minst 50 prosent av aksjekapitalen fjernet fra aksjeloven. Kravet ble stående i allmennaksjeloven. Siden § 3-5 i aksjeloven har blitt mer prinsippbasert, altså at vurderingen av egenkapital er mer skjønnsmessig, kunne det vært

interessant å undersøke effekten av dette og hvordan det påvirker evnen til å vurdere egenkapital og likviditet.

Vi synes også det hadde vært interessant å se nærmere på regnskapsfører sin rolle overfor styret. Her tenker vi spesielt på hva regnskapsfører kan og bør bidra med blant annet i prosessen rundt vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet. Regnskapsfører sin rolle er i endring og går mer i retning av å være en rådgiver enn å jobbe med bilagsføring (Myhrvold, 2017). Dette er et svært interessant tema vi gjerne skulle forsket mer på.

På bakgrunn av at kvinnelig deltakelse i styrer er et dagsaktuelt tema som debatteres i media, hadde det vært interessant å forske på hvordan fremtidens styrer burde se ut i forhold til kjønnsfordeling. I dag finnes det krav om at allmennaksjeselskaper skal ha begge kjønn representert i styret, jf. asal. § 6-11a første ledd. Siden dette ikke er et krav i aksjeloven, og kun 18,9 prosent av styremedlemmene i norske styrer er kvinner (Kittilsen & Soland, 2019), kunne det vært interessant å forske på hvordan en på best mulig måte kan få kvinner mer delaktige i norske styrer (Moe, 2019). Videre kunne en undersøkt hvordan kjønnsfordelingen i styrer påvirker styrearbeid og beslutninger som tas. En mulig problemstilling til dette temaet kunne vært om det burde det bli satt krav i aksjeloven om kjønnsfordeling på samme måte som i allmennaksjeloven.

Litteratur

- Abrahamsen, T. (u. å). *Styremedlemmenes ansvar*. Hentet 18.03.2019 fra <http://www.naeringsforeningen.no/ShowFile.ashx?FileInstanceId=f266cf2a-a5f4-41b1-b068-e3f98c268186>
- Aksjeloven. (1997). Lov om aksjeselskaper. (LOV-1997-06-13-44). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44>
- Allmennaksjeloven. (1997). Lov om allmennaksjeselskaper. (LOV-1997-06-13-45). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-45>
- Avtaleloven. (1918). Lov om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer. (LOV-1918-05-31-4). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1918-05-31-4?q=avtalelov>
- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Bedriftsforbundet (2018, 8. september.) *Hvorfor mislykkes så mange små bedrifter?* Hentet 01. mai 2019 fra <https://www.dinbedrift.no/slik-lykkes-du/>
- Bjerknes, C. (2018, 01. august). *Tidligere Pareto-topp har tapt 127 millioner de siste tre årene*. Dagens næringsliv. Hentet fra: <https://www.dn.no/marked/kristen-jakobsen/trafalgparpareto-securities/tidligere-pareto-topp-har-tapt-127-millioner-de-siste-tre-arene/2-1-389771>
- Bråthen, T. (2001). Forsvarlig egenkapital. *Magma*, 5/2001. Hentet fra <https://www.magma.no/forsvarlig-egenkapital>
- Bøhren, Ø. (2011). *Eierne, Styret og ledelsen - Corporate governance i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Flaaten, G. (2018a, 09. januar). *Sakene som havner i retten er bare toppen av isfjellet*. Hentet fra <https://sysla.no/maritim/sakene-som-havner-retten-er-bare-toppen-av-isfjellet/> (Krever innlogging).
- Flaaten, G. (2018b, 22. januar). *Dette er fellene som gjør at styremedlemmer bryter loven*. Hentet fra [https://sysla-no.galanga.hvl.no/maritim/mandag-dette-er-felle-som-kan-gjore-styremedlemmer-bryter-loven/?fbclid=IwAR1bt8Ea5W_jHf8PFIjBVoLOR9B4toX8dF8iHieN90BOsRd4RNkQKzqiJK0](https://sysla.no/galanga.hvl.no/maritim/mandag-dette-er-felle-som-kan-gjore-styremedlemmer-bryter-loven/?fbclid=IwAR1bt8Ea5W_jHf8PFIjBVoLOR9B4toX8dF8iHieN90BOsRd4RNkQKzqiJK0)
- Fondevik, H. (05.02.2019) *Fleire konkursar i 2018*. Hentet 11.02.2019 fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/artikler-og-publikasjoner/fleire-konkursar-i-2018>
- Forvaltningsloven. (1967). Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker. (LOV-1967-02-10). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10>
- Fr. Perland, O. (2013). Styremedlemmers erstatningsansvar. *Praktisk økonomi & finans*, 02/2013, s. 21-32. https://www.idunn.no/pof/2013/02/styremedlemmers_erstatningsansvar (Krever innlogging).
- Huse, M. (2011). *Styret: tante, barbar eller klan?* Bergen: Fagbokforlaget
- Huse, M., Lilletvedt, J. (2009). *Styreevaluering - hva er det og hvordan brukes de*. Hentet fra <https://www.magma.no/styreevaluering-hva-er-det-og-hvordan-brukes-de>
- Huse, M. (2017, 25.mai). *Styrehonorarer*. Hentet 03. april 2019 fra <https://www.ledernytt.no/index.php?id=5509501&cat=112537>
- Huse, M. (2015, 24. juni). *Styremedlemmer i små familiebedrifter*. Hentet fra <https://www.ledernytt.no/styremedlemmer-i-smaa-familiebedrifter.4884593-112537.html>

- Jacobsen, J. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Jacobsen, D. I & Thorsvik, J. (2013). *Hvordan organisasjoner fungerer*. Bergen: Fagbokforlaget
- Johannessen, A, Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Jusinfo.no. (u.å.) Opplysningsplikt. Hentet fra <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/1568/1590/1591>
- Justiskomiteen (2006). *Innstilling frå justiskomiteen om lov om endringar i aksjelovgivinga*. Innst. O. nr. 12 (2006-2007). Hentet 15. januar fra <https://stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2006-2007/inno-200607-012/>
- Justis- og beredskapsdepartementet (2013, 5. april). *Endringer i aksjelovgivningen mv. (forenklinger)*. St. prp 111 L (2012-2013). Hentet 18. februar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-111-l-20122013/id721283/?q=likviditet%20§3-4>
- Kaufmann, G. & Kaufmann, A. (2015). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. 5. Utgave. Bergen: Fagbokforlaget.
- Konkursloven. (1984). Lov om gjeldsforhandling og konkurs. (LOV-1984-06-08-58). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1984-06-08-58?q=konkursloven>
- Kristoffersen, T. (2014). *Virksomhetsstyring og regnskapsorganisering*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kristoffersen, T. (2016). *Årsregnskapet - en grunnleggende innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Langfeldt, S. F., Bråthen, T. Viken, M. & Minde, S. W. (2017). *Lov og rett for næringslivet*. Oslo: Focus Forlag AS.
- Lovdata. (2012, 11. juni). *Forlik*. Hentet fra <https://lovdata.no/artikkel/forlik/80>
- Løvdal, E. M (2003). *Aksjeloven og allmennaksjeloven § 34 og 3-5*. Tidsskrift for Forretningsjus nr. 4/2003, s. 472-570. Hentet fra https://www.idunn.no/tidsskrift_for_forretningsjus/2003/04/aksjeloven_og_allmennaksjeloven_34_asa_3-4_asal_3-4 (krever innlogging)
- Moe, S. (2019, 8. mars). *Andelen kvinnelige styreledere på stedet hvil: - Eierne sitter på makten*. Hentet fra <https://e24.no/naeringsliv/likestilling/andelen-kvinnelige-styreledere-paa-stedet-hvil-eierne-sitter-paa-makten/24576136>
- Moen, T. G., Havstein, B., & Kvalvik, K. M. E. (2017). *Regnskapsorganisering - Virksomhetsstyring og intern kontroll*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Myhrvold, B. (2017, 29. September). *Automatisert, men ikke borte*. <https://www.regskapnorge.no/faget/artikler/teknologi2/automatisert-men-ikke-borte/>
- Den norske Revisorforening. (2005). *Eierstyring og selskapsledelse - i små og mellomstore bedrifter*. Oslo: DnR forlaget.
- NOU 2017: 13 (2017). *Ny sentralbanklov. Organisering av Norges Bank og Statens pensjonsfond utland*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-13/id2558711/sec6>
- Norsk regnskapsstiftelse. (2009, September.) *Foreløpig norsk regnskapsstandard. Nedskrivning av anleggsmidler*. Hentet 03. Mai 2019 fra <http://wpstatic.idium.no/www.regnskapsstiftelsen.no/2015/01/NRSF-Nedskrivning-av-anleggsmidler-2009.pdf>
- NUES. (2018). Norsk anbefaling eierstyring og selskapsledelse. Hentet 29. april fra http://wpstatic.idium.no/nues.no/2018/10/NUES_nor_web_okt2018_2.pdf

- Nues.no. (2018). *Eierstyring og selskapsledelse*. Hentet 23. april fra http://wpstatic.idium.no/nues.no/2018/10/NUES_nor_web_okt2018_2.pdf
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2017a, 16. juni). Lov om endringer i aksjelovgivningen mv. (modernisering og forenkling). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2017-06-16-71>
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2017b, 21. april). *Endringer i aksjelovgivningen mv. (modernisering og forenkling)*. St. prp. 112 L (2016-2017). Hentet 18. februar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-112-l-20162017/id2549742/sec1>
- Regnskap Norge, (2019). *Regelverk for regnskapsføring*. 9. utgave. Oslo: Regnskap Norge AS 2007
- Skullerud, H. F. (2019a, 25. januar). *Virksomheter*. Hentet fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/bedrifter/aar>
- Skullerud, H. F. (2019b, 25. januar). *581 956 virksomheter i Norge*. Hentet fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/artikler-og-publikasjoner/51-956-virksomheter-i-norge>
- Soland, G. & Kittilsen, M. O. (2019). *Styre og leiing i aksjeselskap*. Hentet fra <https://www.ssb.no/styre/>
- Sticos. (2016, 01. februar). *Utbytte og krav til forsvarlig egenkapital og likviditet*. Hentet fra <https://www.sticos.no/fagstoff/kategori/regnskap/utbytte-og-krav-til-forsvarlig-egenkapital-og-likviditet>
- Stiftelsesloven. (2001) Lov om stiftelser. (LOV-2001-06-15-59). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-06-15-59?q=stiftelseslov>
- Søland, A., I. (2010). *Styreboken*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Wiersholm (u.å). *Olav Fr. Perland*. Hentet 18. mars 2019 fra <https://www.wiersholm.no/people/CV?initials=ope>

Dommer fra Lovdata Pro som er brukt i vår forskning (krever innlogging):

Saksnr.	Saksnavn	Saksnr.	Saksnavn	Saksnr.	Saksnavn
1	HR-2016-1440-A	15	LB-2012-11448	29	LB-2009-18804
2	HR-2017-2375-A	16	LF-2012-186551	30	LA-2007-37537
3	LA-2017-51518	17	LB-2012-204471	31	LG-2007-21395
4	LA-2018-31484	18	LB-2011-161685	32	TBERG-2005-77844
5	TJARE-2017-59928	19	LB-2011-104708	33	TLARV-2006-11940
6	LB-2016-62275	20	LF-2012-43516	34	LB-2004-26551
7	TBERG-2015-69325	21	LB-2011-13961	35	LF-2002-197
8	LH-2016-70580	22	LB-2010-176710	36	LB-2008-704
9	LB-2013-170795	23	LH-2011-86331	37	THAUG-2008-89887
10	LB-2012-202732	24	TMOSS-2010-157408	38	LF-2005-10724
11	LB-2013-3295	25	LB-2010-75338	39	LE-2005-140316
12	LG-2012-86908	26	LB-2009-177484	40	TMOSS-2012-62323
13	LA-2013-66920	27	TBERG-2009-101264		
14	LH-2013-78870	28	LE-2009-97686		